

175

magyar

műhely

magyar műhely 175

Művészeti folyóirat

www.magyarmuhely.hu

TARTALOM

Falcsik Mari: A Kassák-dosszié. A valódi Kassák-dossziéból való vendégszövegekkel	1	Szombati Bálint: Az időközváros	54
Magén István: A próféta útja	5	Pataki Gábor: Álommásolatok. Bartus Ferenc <i>Gyermekkori képzelgések</i> című kiállítása	56
Magén István: Hatlapfejűek	10	MMG	
Nagy Zopán: Lisszaboni indák	14	N. Mészáros Júlia: 23 + 1 árnyalat. A Magyar Elektrográfiai Társaság kiállítása	49
Varga Lilla vizuális költeményei	17	Nagy Árpád Pika: Édes Európa. Az Erdőszőlői Nemzetközi Művésztelep kiállítása	54
Petőcz András : Ismeretlen költő ismeretlen nyelven megírt költeményei	22	Lengyel András: Arcok, önarcképek, hetvenes-nyolcvanas évek. Szirányi István kiállítása	57
Somogyi Gyula vizuális költeményei	24	■	
Szombati Bálint: f. Tóth Árpád (1950–2014) munkássága	26	Híreink	59
Balázs Kata: Hajnal János műtermében	39	Munkatársaink	60
Triceps: Tohuvabohu dűrban. 55 éves a fluxus-zene	45		
Dr. Ysap Úr: Madadama 2016	48		
Muladi Brigitta: Tűzképek. Nagy Gábor György kiállítása	53		

FALCSIK MARI

A Kassák-dosszié*

A valódi Kassák-dossziéból való vendégszövegekkel

volt egyszer egy „Juhász” ügynök
- ma már tudjuk a nevét is:
Kristó Nagy Istvánnak hívták
a Magvető szerkesztője
volt s a rezsim besúgója
neki jutott a szerencse
hogyan Kassákról jelenthessen

így mondja el róla hogy az
írószövetség gyűlésén
Kassák nem volt végig jelen
mert szerinte sok volt ott a
„felesleges locsogás”-ból
és hogy az elhangzott Darvas-
beszéd opportunistá volt
míg a Kállai beszédét
nagyon is keménynek véli
és hogy erről úgy ítéli:
nagyon világosan mondta
el mit akar: a kék az kék
a zöld az zöld - tiszta vizet
öntött a pohárba: ki-ki
tudja mihez tartsa magát

tőle tudjuk meg hogy Kassák
tudta hogy határozottabb
állásfoglalást kívánnak
tőle a politikában
ő azonban már teljesen
visszavonult ettől hiszen
öreg és beteg: csak hagyják
őt - amíg tud - még dolgozni
ez a legtöbb amit tehet

és azt is „Juhász”-tól tudjuk
hogyan mit gondol amúgy nyersen
Kassák a pályatársakról
- például ezt: most hogy végre
már „megkapták” Németh Lászlót
érjék be az ő pozitív
megnyilatkozásaival
ő Kassák úgyse versenyez
a fiatal írókkal hisz
nem érti és nem is tudja
őket már követni többé

* Elhangzott a HÉTKÖZNAPI EKSZPANZIÓ XXVI+I Kortárs Művészeti Találkozón (Nagymaros, 2015. július 22.)

itt van mindjárt Györe Imre
akin látszik a tehetség
erre tessék: valósággal
erotikus verset írt a
pártról - mi ez ha nem frivol
játék? ha a pártnak ez kell
megkaphatja rendre tőlük
mert az irodalmi élet
újából előtérbe teszi
a történet - de ezeket
éppúgy el fogják majd dobni
mint régebben Kuczka Pétert

a besúgó idézi még
ahogy Kassák kijelenti
hogyan ebben a történetben:
a felsőbb kívánságoknak
feltétlen szolgálatában
ebben a merő túlzásban
nem érdemes részt vállalni

aztán itt tér ki Illyésre
akinek a Kortársba írt
új szociográfiája
és versei ellentétben
mi több: *szöges* ellentétben
állnak eddigi múltjával
és a magatartásával
mit íróként tanúsított
- Kassák szerint szinte már a
szenilitás jeleiként
lehet értelmezni őket

mert teljesen érthetetlen
hogyan az író ki azelőtt
próbált bátran viselkedni
s ahogyan lehetett igazat
írni - sőt '56 után

ő az aki a társait
ellenállásra buzdítja -
most ilyen abszurd mértékben
kapitulál: mi szüksége
van erre a legteljesebb
fegyverletételre sőt a
lelkes alkalmazkodásra?

hogyan paraszti rokonszenvét
megtagadva a korábban
mindig parasztnak mondott
őseiről bizonygassa
azt hogy azok voltaképpen
munkások voltak - de olcsó
ostoba fogások ezek!

Kassák a maga részéről
nem tér rá erre az útra:
nem is ért és nem is óhajt
politikus szempontokhoz
érteni: a legfőbb vágya
hogyan békében dolgozhasson

és innen az ügynök már nem
saját hanem a nagy művész
hangján áttételek nélkül
közvetíti Kassák szavát:
hogyan végképp elkedvetlenedik
ha a kiadók részéről
csak a tűszúrások érik
hogyan a Szépirodalminál
és a Magvetőnél is csak
mindig a „problémák vannak”

ilyen módon lehetetlen
dolgozni s ő hajlamos rá
hogyan visszavegye az összes
közlésre átadott művét

s meggyőződése hogy nem is
mindig csak a „felsőbb” szervek
a hibásak: a kiadók
a lektorok gyávasága
szintén oka hogy nehezen
jelennek meg az írások

novellái kiadását
a Magvető már mióta
halogatja - pedig neki
életműszerződése van!
aminek az értelmében
kétévente mindig három
könyvnek kéne megjelenni
s neki kifizetni érte
havi négyezer forintot

hisz ő volt Magyarországon
az első szocialista
író s ma sem tartja magát
utolsónak tehát ennek
megfelelő megbecsülést
várna el - és semmiféle
írásán a legkevesebb
változtatást meg nem enged!

és Kassák az ügynök hangján
alaposan kielemezi
a kortárs képzőművészet
helyzetét Magyarországon:
modern - absztrakt és a többi -
festőiskolákról ezek
nem akarnak hallani sem!
pedig mindez külföldön már
régen klasszikusnak számít
- ez a tarthatatlan merev
álláspont le kell hogy járjon

e kérdésben legtöbbször a
tények s művek ismerete
nélkül döntenek pedig már
Picasso Braque Chagall és Klee
elismert mesterek lettek
akiknek a nagyságáról
nem lehet ma vitatkozni
itt meg akadékoskodnak
vaskalapos irányítók
- vajon meddig tart még nálunk
ez a merev korlátoltság?
ezt a szigort úgysem lehet
már sokáig fenntartani

ezután a spion ismét
hagyja magán átömleni
Kassák lelkét: panaszkolja
hogyan elzárják a világtól!
hogyan még a szűkebb szakmai
nyilvánossághoz sem juthat
amit csinál pedig ő már
beérné azzal hogy ha csak
tíz képét kiállíthatná
egy zártkörű bemutatón
kritikusoknak festőknek
s a kultúrpolitikának

ha féltik a népet ettől
akkor ne vigyék elébe!
de hogy a szakmabeliek
és a külföld se láthassa
hogyan előlük is titkolják
az abszurdum - hiszen már a
Szovjetunióban is más
jó fejlődés jele látszik

a Life magazin számol be
nagy képes riportban arról
hogya a szovjet múzeumok
pincéiben raktározva
Malevicstől és másoktól
találhatók absztrakt képek
s hogy ott az elismert festők
is festenek ilyeneket

de nem is ez az érdekes
hanem hogy az USA-laptól
érkező újságíróknak
megengedték hogy ezeket
meglássa és írjon róluk

ezzel nyilván a kezdődő
művészetpolitikai
fordulatot alapozzák
s nem vitás hogy ez lesz az út
amin a fejlődés halad

a modern építészetet
máris kezdik elfogadni
s ez majd maga után vonja
a festészet és szobrászat
akceptálását is persze
és azt ő s a többi híres
szocialista művészek
hozták létre - itt is ez lesz
a fejlődés csak nálunk még
merek pártkorifeusok
nem akarják ezt engedni

s kitérnek a jelentések
arra is hogy maga Aczél
érelklődött Kassák iránt:
képeket szeretne látni
állítólag - s ő nem tudja

hogya merje-e megmutatni
mert félő hogy a helyzetén
csak ront vele - nagy eredmény
lesz az is ha *Az izmusok
történetét* a Magvető
mégiscsak kiadja egyszer
nem bántja őt egyáltalán
ha zárt terjesztésben jön ki
fő hogy a szellemi „elit”
végre kézhez vehesse már

és itt végül bizakodva
hangzik fel a spion hangja:
Kassák most kapott engedélyt
hogya képeit kiállítsa
Párizsban egy előkelő
modern galériában és
reméli hogy ennek nyomán
amit hiába várt itthon:
jön a *világelismerés*...

mindenkori spion senki
lásd a szándék célt tévesztett:
míg a szavait jegyezted
te csak ördög csinovnyikja
ha voltál - a főhős ő volt
te megszűntél míg őt lested
ami voltál sem maradtál:
közvetítő lettél szolgálja
hogya mindentől amit leírsz
csak az ő portréja nyerjen

MAGÉN ISTVÁN

A próféta útja

A próféta ment a maga útján.

Az országút szélén ülve észrevehetően szégyellte magát. Zsugázott a próféta ifjakkal, verték a blattot és veszekedtek. Amott egy viadukt magasodott, alattuk az emhármás autópálya vonala, azon túl a patak fölött átívelő fahíd. A próféta óvatosan kúszott, átnézett az autók alatt. Észrevette, hogy egy felfordult busz kandikál ki az árokból. A sztrádán túl, csokorba szedve a jó öreg szabolcsi almáskertek. Az ágakon viháncoltak és reszkettek az almák.

A prófétát bizony elütötték. De hát miért ment oda? Eltörte a lábát. A tér közepén feküdt kicsavart testtel, az ujjai összeértek, ajkai meggyűrődtek a fájdalomtól, mintha imádkozna, vagy mintha kenyeret szelne szalonnával, éppen csak az étkéről hiányzik a só. Azok meggebedtek a szégyentől, a felsüléstől, az érdeklődéssel teli hallgatástól, akik meglátták őt. Szalkai átkozottul részeg volt. A próféta nem is sejtette, hogy ennyire gyenge, tartás nélküli, széllel bélelt alak, kidől, bedől, mint az üres zsák. A próféta ifjak keresztülvágtak az erdőn, elmentek a múzeum mellett, látták, hogy a kis ablakokon át a sötét termekbe becsillant a fényesre cicomázott nap, egyetlen pillanatra sem feledtetve, hogy ki ő és honnan jött. Az emeleti ablakokon át a kiállítótermekbe láttak, onnan az udvarokba. Betörték a kaput, felmáztak a dombokon, leereszkedtek a rózsakertekbe a hátsó kerítésen át. Kérdezttek, mókáztak, nevettek, őszinte képpel gúnyolódtak.

Ballaiék indították a hadműveletet. A múzeum termeiben nézelődők, járkálók sóbálvánnyá váltak a csodálkozástól, mikor meglátták a hordát szétaposott tornacipőkben, szedett-vedett katonazubbonyokban. Ők voltak a szenvedés és a bosszú. És mivel Ballai még kisfiú volt, éppen akkor kezdett el prófétálni, szétrongyolódott hátitáskája a vállához tapadt, és egy medvebocs után futott, kergette, átlépve az idő hátramezsgyéjét, a határzár egyik oldalát, miközben valahol furcsa zaj támadt, fegyverropogás, nyilak zizegése, csúzik csattanása, megkezdődött a háború. Ballai négyéves volt ekkor. Anita duzzadt lábikrájához heveredett, átfogta, nyalogatta, közben morgott, mint egy kiskutya. Fegyveresek közeledtek. Ki-bedőlő, hepehupás országutakra felkészített csapat. Szalkait hallgatták valamennyien amint beszélt, a Szerencsi Csokoládégyárról volt szó. Ballai feltette a bohócsapkáját, és Anita hasához dörzsölte nedves kis orrát. Elaludt Anita karjaira fonódott karokkal. Szuszogása hullámként hömpölygött a térben. Anita szőke haja széles csigákban omlott Ballai arcára, aki ekkor már négyéves elmúlt. Szalkai kilépet a múzeum aulájából, melynek szellőzőablakai a műhelyre néztek. Egy katlanszerű munkateremben gyártották a selyemcukrot. Az arca szélén, a homlokánál, ott, ahol keresztbe állt az orra, pengéként rezgett a füle, egy forradás kigyózott a hajától a szája sarkáig. Szalkai bekötötte a fejét, nagy, fekete batyu kanyargott a haján, félresöpörte a választékot, melyet még az édesanyja fésült ragacsos, sűrű hajcsomói közé.

A főhadiszálláson kiadták a parancsot: el kell foglalni a csokoládégyárat.

A gépteremben, ahol a pralinét készítették, Végváriék bandája orgiázott. Kemény, hajthatatlan sörözések zajlottak a vendégszobákban, döcögő gépzene duruzsolt, és kíméletlen, mohó tánc. A lepusztultabbak almasört ittak söröshordóból, a fiatalok Kőbányait, pontosan úgy, mint ahogy azok szokták, akik végigheverednek a mocskos járdákon, patkányszagú kapualjakban vagy levetett bakancsbal az aluljárókban.

Ballaiék nyitott késekkel rohamozták meg a bejáratot. Ballai tízéves volt már. Megnőtt. Három elrajzolt fejű ló ivott a Főtéren a kútnál. Szalkai belebotlott a lovakba, pusztit dobott nekik, a kancáknak kezét csókolt, kenyeret tömött a szájukba, hosszú, csillogó sörényüket megsimította. Szalkai lova egy csillagszemű hóka volt. Egy fehér hullócsillag a homlokába égett. Szalkai magához szorította a lovat, számszerűjével intett, hogy indulhatnak, belovagoltak a vízbe, papírból hajtogatott hadiflotta közé. Turbánban és trikóban érkeztek meg Tiszabecstre, tíz percet vártak, míg kinyílt a zsilip és a víz beözönlött. A bejárat melletti sötét, nedves, penészes falhoz lapultak. Egyesek szétmázolódtak az éles, karcos termésköveken. Ott állt a naszád beüvegezett ablakokkal, felhúzott horgonnyal, Tiszabecs felé fordított lövegekkel, menetfelszerelésben. Mindenki szerzett magának pár kiló holmit, egy karabélyt, egy gereblyét, egy fejszét, egy-egy pokrócot, láncfűrész. Szalkai feltörte a szobaajtót, izgatottan megragadta Ballait, hogy kimentse az ellenség fogságából. Ballai tizenegy éves is elmúlt már, száraz volt a haja és kócos, és a szemöldöke tépetten felkunkorodott, mint a skorpió farka. Ballai ebben az olvasatban, így, ahogy most látszott, a fogszabályozóval a szájában egy gilisztához hasonlított. Az ilyenek nem utazgathatnak az autósztrádán, és ha mégis megteszik... Ha például el akarnak jutni Szamosújfaluba, igyekezniük kell, ha a roncsderbire mennek, gondolta Szalkai érdeklődéssel. Meglátta az összelapult karosszériákban bent rekedt, vérző fejű sérülteket.

Ballai hason csúszkált az asztal alatt. A bárpultnál ellentmondásos dolgok következtek, mint amikor valaki barátkozni akar és tavaszodik, és lassan lekerül róla a télkabát, és nevet sorol a hadifogságra emlékezve. Jelentést ír a bölcsessége jogán, zoknit húz a falábara, ami egyébként is rövid, megfelelkezik minden óvatosságról. „Tanár úrnak jelentem - mondja, - osztálylétszám harminc, jelen van huszonnyolc, hiányzik kettő.” Kizárólag a hülye tornacipősök hiányoznak.

Anita hálóköntösben érkezett haza, szaporán futott felfelé a lépcsőn, géppisztoly lógott a vállán. Forrongó pillantásokkal méregette a legatyásodott prófétát.

- Vesztettem! - kiáltozta. Nehezére esett megtenni az első lépéseket, óbégatott, hurutos könnyeket sirt. Nevetésre húzódott a szája, homályos gyanú mozdult meg benne, hogy megszületett. Ha így van, táplálkozni kell - gondolta. - Most tápázkodtam fel, még a méhlepény a seggemen, a tartásom még rossz, aztán meg egy ujjal nagyobb a szívem. Nehéz lesz megszokni.

Az összes településen rendkívüli állapotot rendeltek el. Anita búcsúzkodott, és apatikusan ült a szobájában. Elaludt, álmodozott, azt álmodta, hogy Ballai mászkál az asztal alatt, trükkösen nevet, ugat, kifejezi, hogy ő már nagyfiú, ha kinyitja a száját, zsoldárokat énekel. - Nem érted, hogy én nem vagyok ugyanaz? - kérdezte. - Megvárom, míg eltűnsz az életemből, aztán bemegyek hozzád - mondta Ballai.

- Én meg visszamegyek Becsre - mondta a lány. Sirt és a feje megtelt levegővel és az erei kidagadtak. Aludt egyet, nehogy belehaljon. Két-három hónap telt el így, egy szentkép tisztaságával hunyorgott Ballaira, suttogott neki kiszáradt, szomjas torokkal. Tovább akart mászni, nekiveselkedett, kitekert egy akácfát, sérülten nekiszaladt a házfalnak, a téglahalmoknak. Pörgött, szaladgált, álmosan, aztán lefeküdt a szőnyegre, várta, hogy életre pofozzák, félt, hogy belealszik a halálba.

Ballaiék átbóklásztak a belső udvaron, elvágták a vezetőkeket. Páran felmentek utána a fára, ahol elbizonytalanodtak, mert nem tudtak visszamászni. Sugdolódtak. Feltűnő volt Anita két szemének összezokott csillogása. Az utca pocsolás volt, esett az eső, a vihar őrületes tempóban száguldott keresztül a városon. Szalkai, hogy valami szerepet kapjon, eszegetni kezdett. Ballai jelezte, hogy csatazajt hall, lehasalt a földre, a fülét a vasúti sínekre szorította, továbbmászott és egyre jobban félt. Érdekelte, hogyan kell hason csúszva közlekedni az emhármason, ugrásra készen, vadul, kíméletlenül, mint egy krokodil.

A próféta már fent járt a levegőben. Evőeszközöket vitt magával a hátizsákjában, alpakakanalakat, késeket, összehajlítgatott villát. Leült, beszélgetett erről-arról, halkán, nehogy a többiek felébredjenek. Lépteit elnyelte a fű. Öt perc múlva, hogy elment, elkezdődött az ütközet, mindenki futott, ő is, még a haja is nyirkos volt. Olyan volt, mint egy megbocsátó Krisztus, akit csak kioktatnak, megaláznak, megszegényítnek, nevetségessé tesznek. Egyedül volt, mozdulatlanul romboló haragjának tárgyával. Szalkai vasvillával tért vissza a csokoládégyárból. Röhögött, kérte, engedjék meg neki, hogy kimenekülhessen innen, és visszamehessen a teherautóhoz. Anita ezalatt a bokrok háttérében szűk nadrágba bújt, arra gondolt, hogy kikezd a fickóval. Gyorsan hajtott, az út közepén vezette a teherautót, és csak akkor vette észre, hogy Szalkai motoron közeledik. Szalkai rossz, törött vállából kiálltak a csontok. Ferde szeme, a három orra, az esetlen ujjai mind kiálltak, elszakadtak, összetekeredtek. Lázasan lépdelt csukott szájjal, mintha azt játszaná, hogy magasabb a többieknél. Most már legalább százan követték. A miniszter is ott volt közöttük, abban a pillanatban hagyta el őrhelyét, amikor a lány elmondta neki a titkot. - Üvöls! - kiáltotta a próféta -, üvöls! - A katonák megszállták a hidat, sor került a fogolycserére. Anita most hosszú brokátszoknyában, szűk cipőben és nadrágban ágaskodott, nyiritett, mint a lovak. Sokkot kapott. Nem tudta, mennyi időre lesz szüksége az életben maradáshoz, de amikor már a második fogoly is a nyakát szegte, hisztérikusan kiáltozni kezdett. Tudta, hogy élete végéig ragaszkodni fog ezekhez az emberekhez.

A miniszter pályája magasra ívelt, mint egy jelzőrakéta, aztán lefelé, mint egy hullócsillag, előre, hátra, mindenkire volt egy kedves szava, elmondta, hogy ki lehet bűnös és ki nem, ki lehet hős és ki nem, kit kell majd bebörtönözni és kit nem. A próféta tompa ütést érzett a tarkóján. Elesett. Hirtelen kitágult előtte a tér, bár ő görcsösen ragaszkodott a délutánhoz, a hokedlihez, a konyhaajtó melletti törölközőhöz, az árnyékhoz a lépcsőházban, meg a huszonnégyes autóbuszhoz. Mégis, egyre jobban kibújt a felelősség alól.

Ballai fiatal éveit meghazudtolva a próféta mellé ugrott. Az ütése rövid volt és pontos, pedig remegett a keze. Kérdezni akart valamit a prófétától, hogy jobban van-e, vagy talán éppen arra a sörözőre akart emlékezni, melyben együtt ittak egyszer Zebegényben. Két üveg Goldstart ittak, és mindenféle kedvezményeket vettek igénybe fizetéskor. Az ifjú Ballai praktikusán öltözködött. Ruhái mind olcsók voltak, sőt ha úgy vesszük, tiszták, általában a holt szezonban vásárolta őket. Nem válaszolt, amikor a próféta a szemébe nézett, csak elfordult, csendben maradt. Ballai tizenegy éves volt már, majdnem nagykorú, mégis beszállt egy ócska Trabantba, lassan hajtott, egyenesen és vigyázatlanul a prófétába szaladt.

- Folytasd! - kiabálta a próféta Ballainak a sötét síkatorban, amikor elütötte, és a kerekek átmentek rajta. Eszébe jutottak a régi szép idők, a tábortüzek, az összejövetelek. A feje mellett ment el a kerék, az orra és a füle között. Kellemetlen érzés volt.

A próféta vállán tetoválások voltak, akárcsak Anita fenekén. A próféta megragadta Anita haját, és vonszolta maga után, és közben telefonált. Letértek az útról. Még látták őket elfordulni az akácokban Máté-

szalka felé. Volt egy pillanat, amikor Szalkai halál szívesen mondott volna nekik valami zaftosat. Például azt, hogy gyere haver, a kurva nénikédet, verekedjünk meg! Kockáztassunk!

- Mivel foglalkozol? - kérdezte Anita a prófétától. A lány a földön hevert, a háta mögé szorult a karja. Mosolygott, egy percig gondolkodott, aztán kúszva megindult a fák irányába. Lehet, hogy banálisan hangzik, de az egész úgy annyira elveszítettnek és lehetetlennek látszott. Szalkai arra gondolt, hogy megmondja a lánynak, hogy tetszik a fenékén lévő tetoválás. Levetkőzött, és meztelenül készült a vízbe ugrani. Valami utazásféle volt ez, amiről nem akart többet elmondani. Anita büszkén, dalolva úszott a Szamosban, sőt eltűnt egy zúgónál, és amikor feljött, a fák sötétebbik oldala látszott a folyóparton.

- Bármit mondhatsz is, ez is, az is hazugság - közölte a próféta. Rágyújtott, a figyelmét a cigarettára összpontosította. Meztelencsigák hemperegtek a homlokán életvitelszerűen. A próféta az egyik versét mormolta, szavalta, bugyborékolta, mint a sisterső láva. Lassan, következetesen, mintha ráérne arra, hogy valami tárgyat összeroppantson.

- Add ide a pénzt! - mondta Anita a prófétának. A lány a nadrágzsebéből egy földbirtokost szedett elő, egy naplopót meg egy igazgatósági tagot.

- Gyermekotthonban lenne a helyed - mondta a próféta.

- Hallgass ide! - mondta Anita. - Az egy rakás szar. Ha valamit akarsz tőlem, bűvészműtárgyakat, reménytelen küzdelmet, és közben nem bujdosol világgá, én biztosan nem foglak visszacipelni a konyhaajtóból... Szövögetheted az álmaidat. Én holnap estig falazok neked. Arra vagyok felhatalmazva, hogy élve kijuttassalak innen. Nem érzek semmiféle megbánást, csak némi haragot, és ez csak gyűlik bennem, már alig tudom elviselni. Tökéletesen átérzem a boldogtalan emberek sorsát.

- Nem ismered a szerelmet - válaszolta a próféta. - Tudom, hogy fájni fog. Azt is tudom, hogy mikor hazudsz. Te csak egy lány vagy. Illetve talán még annyira sem vagy tökéletes.

Szalkai csodálkozott, amikor délkelet felé nézett, integetett, hogy meglássák. Arra gondolt, hogy majd csak kikerül innen élve, illetve hogy hátha megértik valahára. Semmi kétség, egy bizonyos pillanatban majd megértik, gondolta, és akkor majd központilag elrendelnek valamiféle tisztogatást. „Gyalogolhatok majd a méteres hóban télen, nélkülözhetek a frontvonalban, élhetek vízbefőtt krumplin meg kőmenny-maglevéseken”, gondolta.

Hófehér juhok szaladgálnak majd a hegyekben Szabolcs-Szatmár földjén, és a próféta mint egy csikó ugrádozik, és éjszakánként egymás után sorjázó ötletekkel a csillagokhoz lép, vallaszta őket, hogy mikor jön el a végítélet. Illetve hogy gyönyörű ez a föld, és ha rosszul csinálod, egy egész országot veszítesz.

Anita kirakta a bábukat, munkát adott nekik, hogy dolgozhassanak, például hogy vagonokat rakjanak ki. A próféta nyelve érzékeny volt, fájt a feje, kanos volt, csak a lányra gondolt. A táskájában talált némi rágcálnivalót, azt rágcáolta, meg csapkodta magára a hideg vizet. Egy háborúról szóló forgatókönyvvel volt elfoglalva az elmúlt hónapokban. A földbirtokos elindult vízért, a naplopó a mobiltelefonján játszott, az igazgatósági tag szertartásosan parancsolgatott.

- Ismeritek a történelmet? - kérdezte a naplopó. - Az ember elmegy a fogászatra, kifúrhatja a fogait, kiszolgáltat magáról minden tájékozási pontot. Eközben úgy figyel, hogy a szemgolyói kigúvadnak a szemüregükből.

Anita a tenyerébe vette az apró figuráscskákat, és rájuk tapasztotta a kezét.

- Emlékszem a százkilométeres futamokra a hegyekben - mondta. A naplopó feje elkékült. - Az emlékeim úgy vonulnak el a szemem előtt, mint a befagyott folyó jege. - A földbirtokosnak leállt a szíve. - Magamat látom, amint nem hagyom, hogy elpusztítsanak, és ez meglepéssel tölt el. - Az igazgatósági tag csontjai olyanok voltak, mint egy római kori ásatás lelete.

- Talán hagyni kellett volna - szólalt meg a csokornyakkendő igazgatósági tag. - Elindultam. Ez volt a válaszom. Kerestek, hogy meggyilkoljanak, hogy foglyul ejtsék a gyermekeimet, hogy kikössenek, és ez nem tetszett nekem.

Anita elengedte a naplopót. Élettelenül gurult, de még lélegzett.

A földbirtokos vizet hozott és egy kivájt üregbe öntötte. A víz, mikor megérezte a vájatot a földben, csobogni kezdett. „Ismerem ezt a vájatot - csobogta a víz. - Földműves vagyok. Lecsorgok, vonalakat húzok, ások és cserépdarabokat gyűjtök, meg csontokat, olyan emberekét, akik számára véget ért az élet.”

Ballai már tizenöt éves volt. Talán semmitmondóan hangzik, de szeretett élni. Emlékezett a napra, amikor felszólították őket és a nyakuknak szegezték a kést. Az apja felfelé emelkedett a ranglétrán, előre haladt, jó szakember volt. Csak a neveket, a barátokat, a helyszíneket nem jól rakta össze. Feltűnt mint egy üstökös. Jó író volt. A könyveit olvasták. „Mellesleg éppen most jött el az ő ideje” - gondolta Ballai. Láta, mikor az anyját megerőszkolták. Nem ájult el, csak vérben fürdött. Az apja feje megrepedt a pusztastól.

Amikor eszébe jutott mindez, gyengeséget érzett. Hányt. Rángatózó ujjakkal cigarettáért kotorászott, megfontoltan, mint aki menekül, lemászik a létrán, és irtózását legyőzve hozzányúl egy véres testhez. Mint aki indul megkeresni azt, aki mostanáig őt kereste.

Anita az oldalán hevert és a bábuival játszott. Fenékét a próféta elé fordította, dühöngött és csapkodott, a bábuit rakosgatta, valami mélyben meghúzódó vágnak akart kifejezést adni. A földbirtokosnak letörte a fejét, aztán ugyanolyan eszelősen visszarágasztotta. A lábát felrángatta a nyakába. Énekelt, és elhatározta, hogy soha többé nem nyúl a bábuihoz. „Ez valakinek az életébe kerül” - gondolta a lány. Ő különben is az igazságnak egy másik oldalát ismeri. A fájdalmat, ami vörös csikként nyújtózkodik a nyakán.

Elindult.

- Menj és bizakodj! - bátorította a próféta. - Ez a titok. Megkönnyeztem. Oltsd el a lámpát. Szükséged lesz a sötétségre.

Anita Ballai lekopaszított fejét kereste az ujjaival. Sokkal közelebb húzta, úgy helyezkedett el, hogy szemben álljon vele, hogy hallgasson rá, mintha azt mondaná, hogy ez már a túlvilág, száználmas lélek, semmi esélyed sincs. Ballai egy villanásnyira elmosolyodott és elindult. Ekkor látta először Anitát fehérben. Bizonytalanul emlékezett arra, hogy elveszítette. Egész életében gyászolni fogja.

A konyhából ládbobogás, gitározás és énekszó hallatszott. Ballai azon gondolkodott, hogy középük vág valamit. Nyomkodta a telefon gombjait. Szalkait kereste, eszébe jutott a kemence, a füstölt hús, és a töltött pisztoly meg a katonazubbony, melyen kerek, vörös foltok égtek. Egy dolgot akart: kijutni innen. Eszébe jutott a bunker, a cigaretta meg a törött cserepek. Megcsörrent a mobil. Anita kereste a túlvilágról.

MAGÉN ISTVÁN

Hatlapfejűek

Megfordultak a pontok. Hirtelen ellentétes irányban úsztak felettünk az égen. A csecsemők a nyakukba kötve viselték a cipőjüket. Holmi elégtétellel felvetették a fejüket, megrázták a sörényüket, labdajátékot játszottak, mint amikor két kisgyerek egymásnak dob, utána gyömöszölik egymást, vitathatatlanul fölénybe kerülve forognak, hol az egyik kerül a másik fölé, hol fordítva, mint a propeller, hol ez, hol az, hol így, hol úgy.

- Vigyázz, azok a bamba szájtáti hermelinek még letépik az orrodát, még kimagozzák a fogaidat, még mielőtt én, egy őrült, egy kisszerű lajhár teszem ugyanazt. De az is lehet, hogy letépem a füledet, csak úgy kedvtelésből, divatból, hogy jobban teljen az idő. Én is képes lennék ilyesmire, zongoráznék a homlokodon. - Porhanyós homokban dulakodtak, kőlabdával dobálóztak, kőfocit rúgtak a szakadék széléig, utána pörögtek, mint a bűgőcsiga, egymást kilógatták a mélység fölé, a halál fölé, lebegtették, lobogtatták csillogó szemmel, mintha csak egy porrongy vagy valami ilyesmi, mintha csak egy darab vatta, géz, agyonrángatott cigarettavég lenne.

Ilyeneket mondtak, és még szebbeket, a csecsemők szájba vagdosták egymást, fürtöket tépkedtek ki a hajukból, de úgy, hogy a koponyájuk kidomborodó része mint egy alma dudorodott, nem is mint egy alma, inkább mint egy körte, sőt mint egy lemezcsavar, igen, egy szokványos, hatlapfejű, rozsdamentes lemezcsavar, melyet kinevetünk, megvetünk, lenézünk, kidobunk az ablakon. Vagy, és ez a bé-terv, kihalásunk a tengerből, és azt hisszük, hogy egy hal vagy egy tengeri csillag, vagy egy uborka, aminek horog van a szájában, és felkiáltással béget. Legyen hal vagy uborka, vagy akár tengeri pasztilla is lehet. A lényeg, ha pikkelyei vannak és énekel és horkol is, és ha visszadobjuk, akkor hálaképpen a pofánkba röhög, fűgét mutat, még le is köp.

Mindennek ellenére ajánlatos visszadobni. Ugyanis ha nem dobjátok vissza, ha makacskodtok, ha kriminálisan viselkedtek, nyavalyogtok, meg mit tudom én...

Szóval, ha verekszenek a kölykök, és szidják egymást, és bőfögnek a nyáltól, és közben esik a hó, és dupla farkú hópelyhek hullanak kiáltozva, röhögve és bukfacezve, akkor tél van. Ilyenkor középkorú asszonyok cigánykereket vetve óbégatnak, kinéznek az egekből, és füttyentenek, kavarognak, még tanakodnak is esés közben, hogy hova érdemes esni, szóval ezt, úgy hallottam, télnak hívják, vagy valami ilyesminek.

És amikor jobban megnézte azt a két kis bolondot, azt a két kis nem-is-tudom-én-micsodát, akkor látta megdöbbenve, hogy csigák, a nőstényért verekszenek, szarvacskáikat egymásba bökve öklelik egymást olyan erővel, hogy a fák kilengenek, a villanyvezetékek leszakadnak, szikrázva, csapkodva kanyarognak a földön.

Abban a pillanatban, amikor odanéztem, az egyik csiga éppen beleszúrt a másikba, keresztüldöfte rajta a szarvát, felnyársalta, felemelte a levegőbe, diadalüvöltéssel hordozta körül a réten, vagy min, azon a faágakkal, levelekkel, lyukas cipőkkel meg óvszerekkel teleszórt területem, amit mi, helybeliek komor szájjal és szűkülő szemréssel egyéb híján rétnak hívunk, pedig tudjuk, hogy inkább virágoskert, legalábbis a mi felfogásunk szerint. Egy kis patak kanyarog keresztül rajta, csörgedezve botladozik, elvágódik a köveken és énekel, majd fejen állva táncol. Ugrál, kicsit szemtelen, de azért szeretjük, különösen amikor átfolyik a kertjeinken, mert csobog, nyaklik, vizet permetez és pisil.

Szóval a két lurkó mint két csiga verekedtek, egészen komolyan, már-már aggódni kezdtem, mert az egyik a bunyó hevében letépte a másiknak a fejét, elkezdte passzolgatni, szabályos oldalpasszokkal közeledett a felezővonalhoz, aztán meg a homlokán pattogtatta, végül belsővel felrúgta a magasba, egy pillanatra el is tűnt a foci a vulkáni hamuval, olvadt kőzetekkel meg átlátszatlan színű, meg állagú gázokkal telített felhőtakaró felett. A felhőtakaró szürke volt, íze a zellerpüreleves ízére emlékeztetett, különben rágós is volt, és a diákok hányingerrel küszködve, almával felhígítva kanalazták.

Ezt már nem bírtam nézni. Nem én, mi! Azok, akik ott álltunk a szélén vagy a falu határában, bár ott volt egy nagy libalegő is, meg a vasút is arra járt, szóval nehéz volt kiigazodni rajta, meg a legyek kopogtak az emberek fején, szép nagy, hatlábú legyek voltak, tiszta ingben, zubbonyban, nyakkendővel. Tarajos legyek. Még nem szerepelnek a lexikonban, új evolúciós termék, hangyából, szitakötőből meg zoknidarabokból alakult ki. Kicsik, illetve nem is olyan kicsik, inkább nagyok vagy közepesek, olyan félkilós lehet egy, és rakétahajtómű van a potrohuk végén. Füttyülve repkednek. Ha repkednek. A két srác, azt hiszem, csecsemők voltak, az egyik fiú, a másik meg lány, de olyan elefántnyakuk volt, zavartalanul verekedtek tovább, tépték egymást, még segítettek is egymásnak, bekötözték egymás sebeit, visszarángatták egymás leszakadt fejét, a kinyomott szemek helyére újakat ültettek, szép, öntudatos, fiatal szemeket, melyek pulzáltak, mint valami távoli csillag.

Megpróbáltuk rábeszélni őket a békekötésre, illetve valamiféle kompromisszumos tűzszünetre, valamiféle kopoltyúlengetéssel meg szárnylengetéssel meg faroklóbálással akartunk véget vetni a szörnyű jelenteknek. A repülőgépekről bombázták őket. Az a kiskert összeomlott, melyet a patak átszelt, és amelyben ibolyák illatoztak és gabalyodtak, muskátlik meg tulipánok, a fákról meg krémes sütemények meg kaszinótojásos szendvicsek lógtak, és egy kis híd ívelt át egy kis tavon, egy gyufaszálakból összerakott reszketeg fahíd, és a pilléreit aranyszínű szegecsekkel verték ki úgy, hogy minden egyes szegecsre egy-egy részletet véstek. A csecsemők verekedés közben rázuhantak a hidacsára, leszakították, az porra zúzódtak, behullott a patakba, forgácsokra szakadt, eltorlaszolta a vizet, ott, ahol az felgyülemlt, kicsapott a partra, a konyhakertek, a lakóházak, a szállodák a tróntermekkel víz alá kerültek. A lakók hátukra szerelt csónakokkal közlekedtek, még a kapukat is vitték, és végsősoron tisztességes tekintetelve az összedőlő hidra jajveszékelték.

Megpróbáltuk a csecsemőket valamivel ártalmatlanítani. Vízilótejet itattunk velük. Az örökké vajúdó Héra melleit felpumpáltuk, és megtöltöttük aludttejgel. Ez azért volt fontos, mert a hadakozók már a tízemeletes épületeket döntögették. A csecsemők megvastagodtak, és már egyáltalán nem tudtuk megfélemlíteni őket, pedig tisztában voltunk azzal, hogy azon a helyen, ahol a csecsemők elnyomták a cigarettájukat, ahol kiugrottak ágyukból, ahol szomjasan áhítoztak a testiség után, szóval volt egy sejtésünk... Az ötödik világ-

háború kitörése másodperceken múlt. Tudtuk, hogy ha nem teszünk semmit, néhány száz méter után kitör, kipusztulunk, írmagunk sem marad, és nem üldözzük többé szerelmünkkel egymást, és csak a vásáron, bábosok mutogatják majd az emberiséget. Fégezzük meg őket, kiabáltak mindenfelé, mert még tömegkatasztrófa lesz ebben a langymeleg, holdfényes tavaszi éjszakában. A házak falai már megrepedeztek, és csak remélhető volt, hogy valaki átkísér minket, és a repedéseken át háromfejű lakók kászálódtak elő, tréningruhában meg pizsamában, és az atlétatrikójukon viselték a rendjeleiket, és röhögtek és az orvosi leleteiket lobogtatták, és cuppantottak hozzá. Az egyik megmutatta a felvágott hasát, a másik a levágott karját, a harmadik az összefoltozott szívét. Olyan is akadt, aki darabokra vágva árulta saját magát. Egy fiatal nőnek ejtőernyősök ugráltak ki a ruhájából, himbálództak a levegőben, majd hasmánt repültek a völgy fölött, kiterjesztett karokkal, melyekből tollak serkentek, sűrű, archaikus, olajjal átítatott, színes körökkel, meg téglalapokkal díszített tollak, melyeknek végén apró karmocskák nőttek, és kapaszkodtak, és beleakadtak mindenbe, néha el is törtek, meg össze is kapaszkodtak, mint az összekapaszkodó kezek.

A csecsemők betörték a föld felszínét, leástak, átszakították a legfelső talajrétegeket, lehatoltak a legalsóig, közben lőtték egymást, hadrendbe sorakoztak, szerveződtek, tankokat indítottak nyöszörgő láncalappal, síró csapágyakkal, nyafogó tengelyekkel. Az ötödik világháború kitörésének feltételei azoknak a hatlapfejű csavaroknak az állásától függtek, vérkeringésük volt, kifejlett, tág rugalmas falú erek voltak, a legmodernebb zsilipekkel és torlaszokkal. A csecsemők halálra váltan csépelték egymást, zajongtak, a földből kirángatták a csatornacsöveket, a folyókból a hídlábakat, a levegőből a templomtornyokat. A földkébeleket foggal tépkedték ki, pofazacskójuk a sokezer voltos áramutésektől megfeketedett, bőrük alatt véraláfutások keletkeztek, a combjukon, hátukon, fenekükön kialakult elfekvésekből rothadás látszott, láttatni engedték bőr alatti izomzatukat, kifekélyesedett csontozatukat, kirojtosodott ízületeiket, még bélcsatornájukat is, melyet száraz időben kilógattak a napra, amely aztán kiszárította azokat. A rajtuk tenyésző zöld, kék meg sárga gombák is kiszáradtak, porrá száradva hintették szét színes spóráikat a levegőben. Égre néző tekintetükben csipetnyi alázat volt. Valamelyiknek az orrlyukában egy foltos boa tekergőzött. A föld repedéseinek mélyén megcsillant a vöröslő áfonya, a kéklő boróka és az aranyló macskagyökér.

- Te gondolatpusztító, szégyenkárokozó gyomorzsák. Állatfejed lelombozódott, idióták írják a beszédeidet, repedsarkú kurvák petéiből tekeredtél, csavarodtál a napvilágra, ők alkották, leégett tekercekből, hieroglifákkal összezsorgatott, félretekerceselt, az idő pinájára rácsorgó agyvelődöt. Meggymagnyi agyadban giliszták fészkelődnek, kromoszómáid lapostetvek kromoszómái. Gyűjts tüzet, hogy megégesselek, hogy rozsdás karmantyúdat levagdoshassam, hogy a szádon ki-beugráló patkányok állhatatosak legyenek, mint a sziklák. Egyetlen fújással elpárologtatlak, fellebbentelek az örök gázok világába, az ürbe taszítalak. Metszeteket készítek belőled, dunsztosüvegekben fürdetlek, metilalkohollal mosom a fogaidat, melyeket aztán kigyomlálok a trágyázott fogínyedből... - zsenge énekhangon énekelte ezt az egyik csecsemő, akinek a orrlyukai füstölögtek, tűhegyes agyarái átlyukasztották a felső ajkát éppen abban a pillanatban, amikor egy ártalmatlan bomba pofán találta.

Felsorakozott a nehéztüzérség. Most, még mielőtt bármi befejeződött volna, a másik csecsemő szólalt meg, az, amelyiknek az agya kitüremkedett a fején, illetve már nemcsak kitüremkedett, átbökte a koponyacsont varratait, az erek piros firkákat rajzoltak a koponyára, az agyi impulzusok pattogva igyekeztek tovább jutni, de visszapattantak a szövetekről. Még egyszer, utoljára hátrafésülte olajos haját, egyenes,

vastag szálú fürtjei belegabalyodtak a puhább részekbe, ráhajoltak, a szemére tapadtak, simán, érzéktelenül. Semmit sem látott, csak a csigákat, melyek a füle járataiba húzódva, rágóikat kitátva, hosszú szarvaikon ülő szemekkel vizslán hunyorogva, kacsingatva kerestek menedéket. Nyálkás, ragacsos, ezüstös váladékot húztak az arcon át, a járomcsontokon, az ajkakon, egészen a szemöldök vonaláig.

- Múúú... - mondta a lánycsecsemő, és megrázta magát. A nehéztüzérség tankjai a bal fület támadták, szétlőtték, a fülcimpáit megrepszertették, a halántékát bevették, már a homlokát is kilyukasztották az aknavető és a szétszórt repeszdarabok. A csecsemők a rakétákat elkapdosták. A leszórt bombák általában a vállukon, nyakukon, tenyerükben robbantak. A robbanások utóhatásait, a törmelékeket, a leomló falakat, az elektromos tüzeket, melyek a felhőkben keletkeztek, robbantómesterek irányították. A tűzszerészek a furatokba tolták a dinamitot, a lábikra és a bokacsont közé, oda, ahol a bokaizület lágyabb. A talp dudorai alá is, meg a lábujjak közé is.

A támadás hajnali négykor indult a tenger felől. A 45 000 tonnás repülőgép-anyahajó három kilométerre horgonyzott a parttól, tizenhárom tengeri mérföldre az áramlattól, harmincötezer lábnyira a gázkitöréstől. Az anyahajóról felszállt kétmotorosok siklórepülésben rátámadtak az ellenségre. Az óriáscsecsemők a nyakukon lévő hatlapfejű csavarokat csavargatták, azoknak is inkább a szélső peremét, a tanksapkákat meg a menetes bekötőnyílást.

És akkor a csecsemők növekedni kezdtek. Már a fél országot eltakarták. A folyók kitértek előlük, feltekeredtek, mint a szőnyeg, locsogtak és üvöltöztek. Aztán a térdük nőtt meg, vastag térdkalácsaik lemerevedtek, szétestek, elporladtak, sugárzásá lettek, aztán meg égve, füstölögve, tűzcsóvát húzva hullottak vissza. A kezeik belelőgtak az óceánba. Megkavarták, aztán meg kiloccsantották.

A kontinensen az emberek fegyverkeztek. Összerakták a vackaikat, számlálták az időt, nem érték be a nappalokkal, sem az éjszakákkal. Érezni lehetett a sok ötletnek kijáró helyeslést. A háttérben felsorakozott fénylő pontok egyre hevesebben világítottak, egyre megháborodottabban táncoltak. A nehézségek és a könnyebbségek hangzatosak voltak és harsogtak. Az emberek maszkokat öltöttek, felhúzták kesztyűiket, és a szomszédos bolygókra készülődtek. A csillagok kigyúltak, kihunytak, megint kigyulladtak. Mindenki igyekezett jeleket fogni. A Földön maradtak a balsejtelem határtalansága láttán gyanakvóvá váltak.

Délután öt óra volt. Több szó el nem hangzott többé. Az úrhajók méltósággal teli lassúsággal elindultak. A fejemre illesztettem a koronát és azt mondtam:

- Ez így természetes. Ez így alakult. A győztesek, ha lesznek ilyenek, engem fognak elátkozni. A hangok semmiféle illedelmes dallamot nem hoznak többé, és ha valaki barátsággal megfogja a másik ember kezét, és nem vár és nem sürget, és az égen látszanak még azok a fénylő pontok, és azok fontosak, azok a visszahódíthatatlan csillagok, azok, melyeket mindmáig elhallgattam előttem, pedig felajánlhattam volna valamit, például azt, hogy figyelmeztetek benneteket, mert minden, ami történt, értelmünk ellenére történt. Ha darabokra esünk szét, akkor is tisztelegnem kell előttem.

Az úrhajó beindult. Tűzcsóvát vetett az égre. A Földön már nem volt senki. Rémülten kapaszkodtam fel az egyetlen helyes irányba indulóra, minden gondolatom az volt, hogy felidézsem a kamaszkoromat, a megmentett éveket, a szülői házat, ahol a szokásaim kialakultak. Aztán meg arra gondoltam: mit tettünk? Tettünk-e valamit az ismeretlenekért, a fiatalokért, az üvöltözőkért? Utoljára még visszánéztem a Földre, ahol egyetlen hullámzó boldogság volt a tenger. Egy apró falevél ringott a levegőben.

NAGY ZOPÁN

Lisszaboni indák

*Űr-süket füllel,
Bevérzett szemmel:
Légörvény ölel...*

Révületek, futamok...
Csempézett absztrakciókról
Vissza-vibráló századok,
Fodrok, csonkok, tűzcsapok...

Opálos reggelek lázas fénymázban,
Szorongások tompa mozaikokban,
Terek ritmusa félálom-vontatottan,
Hullámban oldódó árnyképek fonottan...

Hold-közetek visszhang-tükröződései,
Színes csoportok, éjjelek sós ízei,
Hínár-fonódásos mellékutca-indák,
Átrajzolt vágy, rezonancia-ritmikák...

Zamat-dús tanösvények,
Keresztezett kereszteződések, kábult kérgesek,
Változatok, finom érzékekkel oltott lények
Lábnymaiba lépek...

Alámerülés - emelkedés...
Ingerenciák, erek: belső térképek,
Képzeltetés: ön-értékelés,
Hasisból font nyakékek, felhő- és kések...

Szédület suttog, távolba tartva emlékezetét,
S a billentyűzeten megakad az észtlől elvont kéz...

Freskó-foszlányok... Piac és templom mögött
Sziesztázva, tökhallal és babérműszőrűvel:
Hol nyííí - nyúúúú - nyááááá - áá(r)nyéék lök:
Jólét felhozatalához (önasztalt önasztalához) derűvel...

Szív-v-es-en(d)...

Ősfák, ősligetek közötti (nek)romantikus nászok,
Tétova illeszkedések, illékony viszony(itási pont)ok,
Toxikus, magán-lírikus, szelfikus mások,
Szelfi-botozott, szisztematikus látomások...

*Káosz - a puszta semmi héja,
Fogalmak között üres hely...
Fokok nélküli Tökéletes Létra...
Látomás, nem látszó színekkel...*

Távlati ájulás.

Nyitott gyomrú halpiac a Modern Csarnok „halljában”...
A hajóállomás melletti, légfuvallat-nyaldosta parkban:
Pálmafán-lakó (napszemüveg-árusnak álcázott)
Szenezáli, angolai ajzószer- és zöld-mámore-kínálók...

Áldás- és bételség! - (Gyomor)rontások elleni óbor,
És polipos-fahéjas kigőzölgés-nedvek a kanyargó sikátorokból...
Sétáló kirakatok ébenfekete karjain függő faragványok,
Csontos füzérek, fiktív totem-szemek, apró bábok...

Szédület suttog, távolba tartva emlékezetét,
S a billentyűzeten megakad az észtlől elvont kéz...

Brazil nyugdíjasokkal az *Arca* nevű bárkán...
Bacalhau: a Muse de Marhina tágas teraszán,
Tőkehalas: Bacalhau com 'de natas,
Quinta de Regaleria, Monserrate palota-kakas...

Sintra. Célozva a sajtós-szecessziós vasútállomás alfelét,
Végig az Av. Heliodoro Salgadón, az elsüllyedt Collection Berardo
Romjaihoz, melynek gyomor-mélyében Bacon, Rothko,
Pollock művei, Charrua preparátumai hevernek szerteszét...

Gyulladt fogak áriája, duzzadt ínyek kakofóniája!
Marquez de Pombar, Rossio, Rua Garrett, Rato, Hét Sóhaj Háza...
S a romlott fül kagyló-gyutacsai, rostos indái (40 napos sükettség után!)
A pompás Pessoa-kávéház előtt fölszakadnak, s a tucatnyi épület-lián

Összerándul - és tágas kapu-hallójárat tárul, patinásan,
Idegi illuminációkkal elegyen, enervált-frekventáltan:
A Sao Sebastian mögött, az Arte Moderna szerkezetében,
Az üveg- és fém-hús mának labirintusában,
Majd az Alfama és a Baixa lüktető keringésében,
Vérbő szenzibilitásban...

A C. de Rocha lejtőinél tova-el-vissza-sehova:
Talán a Bairro Alto felé, a Tejo dagály-illatát
Végtelen habrengetegének át-
És átmosott öröm-morajával szippantva...

Campo de Santa Clara, Rua do Monte Olivete,
Lehetetlen emlékezések, orfikus-botanikus kertek...

Tévelygek:

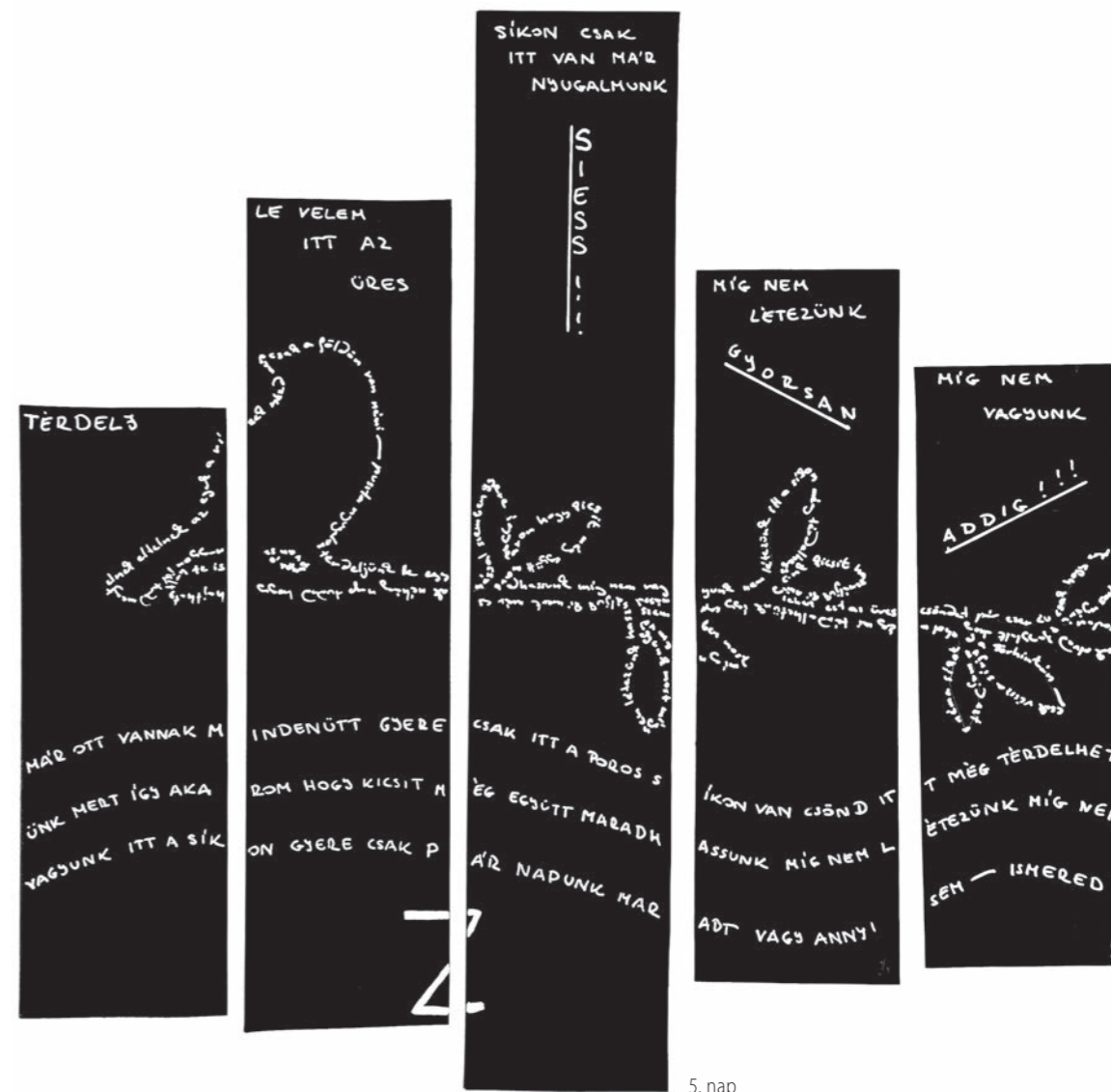
Túl a belső erdő sötétjeinek háromnegyedén,
Túl mindeneken - nyílt Óceán, áradat: *Belém*...

*A nagy Térköz, Intervallum: Isten,
De mi és mi között tehát?
Szavam között, s miről nem szólok mit sem,
Ki vagyok? Ki az, ki életemre lát?*

Kábultan hallgatom Pessoa dalát...

VARGA LILLA

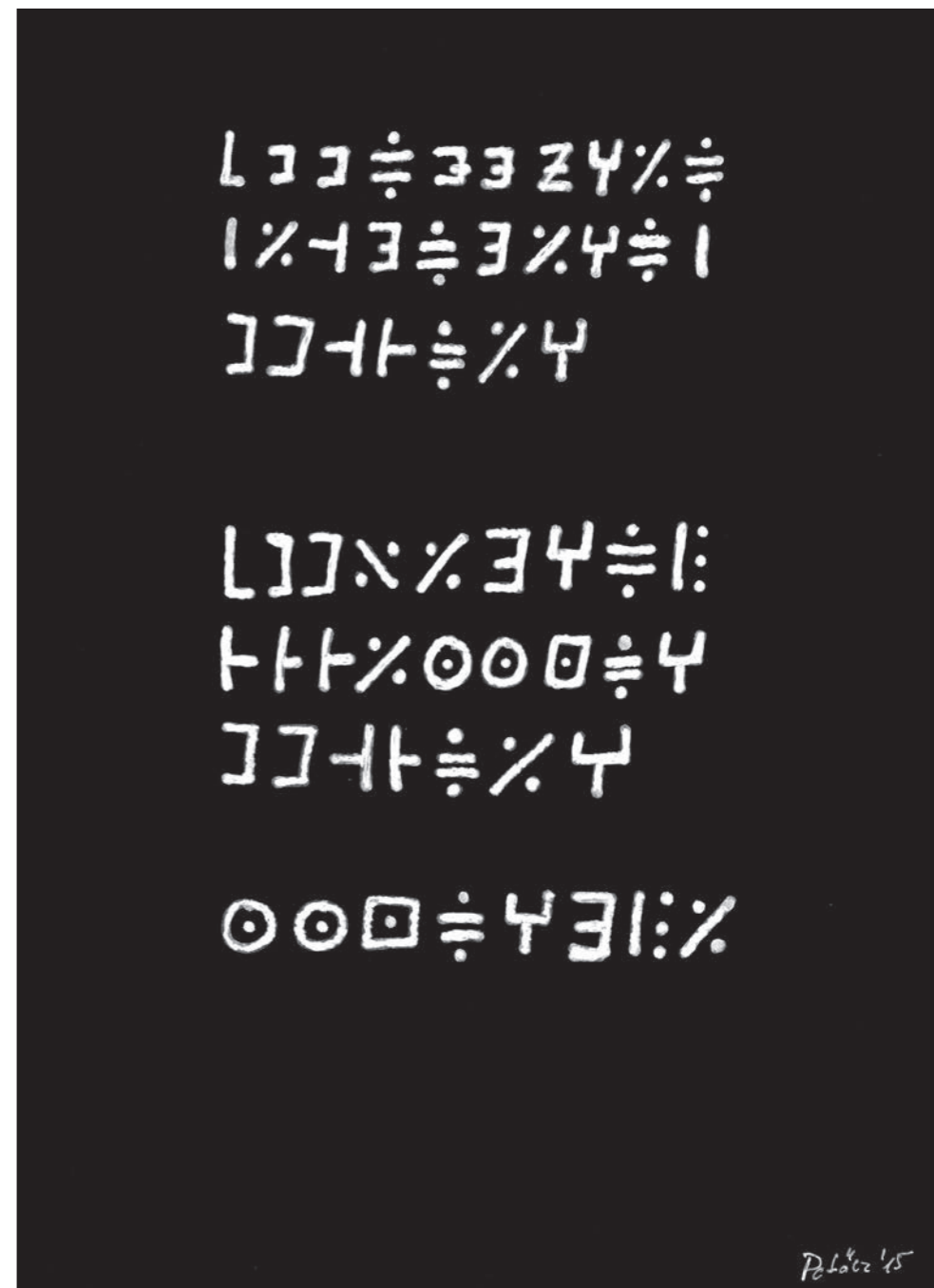
vizuális költeményei a *Genesis* című ciklusból

5. nap

PETŐCZ ANDRÁS

Ismeretlen költő ismeretlen nyelven megírt költeményei

a hamzsabégi
utalma
szitkozódik
elmész majd
a picsába!

a hamzsabégi utalma
szitkozódik elmész majd a picsába!

SZOMBATI BÁLINT

f. Tóth Árpád (1950–2014) munkássága

MŰVÉSZETÉNEK IDŐRENDI FELOSZTÁSA, NAGYOBB LÉLEGZETŰ MUNKACIKLUSAI

f. Tóth Árpád¹ hagyatékában egy szűkre szabott feljegyzést találtam, amely segít eligazodni munkásságának időrendiségében, legalábbis 1984-ig bezárólag; addig az esztendőig, ameddig markánsabb csapásokon mozgott. A jegyzék a következő:

Küldeményművészet, 1975-
Vizuális költészet, 1966-
Anyag, erő, mozgás grafikák, 1969-1975
Klorofilprés nyomatok, 1969-1973
Képregények, 1972-1984
Tao Te King grafikák, 1980-1984-
Színes frottázsképek, 1981
A-C B-D grafikák, 1982
Splendid Isolation kollázs ciklus, 1983-1984.

Mint látható, f. Tóthnál a különféle gondolati és technikai-kifejezésbeli felvetések folyamatosan átfedik egymást, egyáltalán nincs olyan periódusa a munkásságának, amelyben figyelme kizárólag egyetlen problematikára irányult volna. Rendre több vágányon haladt egyszerre: amikor elfogytak egy adott témára irányuló ötletei, akkor azonnal váltott, és ráállt egy másik műfajra. Ezzel a módszerrel mindig frissen tudta tartani magában a szellemet; nem ismert megtorpanást, megállást. A hagyományos és az új médiumokat úgyszintén át-átcúsztatta egymáson, hiszen számára a művészet egésze volt a fontos, nem tudta a témaköröket vagy a nyelvi eszközöket egymástól elszigetelten szemlélni. „Nem az a fontos, hogy alkalomadtán tollhoz, ecsethez, fényképezőgéphez nyúlok, hanem az, hogy a mondanivaló mögött milyen

1 [fenyvesi] Tóth Árpád, Balatonfenyves, 1950–2014. Modernista szellemben már nagyon fiatalon képverseket, szöveges-képes kollázsokat alkotott. Kassákat és kollégiumi nevelőtanárát, Csiky Tibort tartotta mesterének. Munkái szerepeltek a balatonboglári kápolnatárlatok *K-358/72* című 1972-es zsűrizett kiállításán. Az egyik legaktívabb magyarországi küldeményművész volt, egyben a kísérleti képregény első hazai úttörője is.

szellemi konstelláció húzódik s a magaménak mondható szabadsággal tudok-e élni”, vallotta. A konkrét évszámot nélkülöző küldeményművészet pedig – mint valami pulzáló véredény – szakadatlanul működött a „szervezetet”, szórva szanaszéjjel úgy a tradicionálisabb, mint a korszerűbb munkákat Európa és a nagyvilág számos szegletébe a fenyvesi postafiók igénybevételével.

A lista azért is fontos a számunkra, mert egyértelműen megnevezi, f. Tóth mely munkasorozatait tartotta megkérdőjelezhetetlenül érvénytállóknak és minőségfelmutatónak; miről vélte azt, hogy általa valami újat és értékeset adott a kor művészetének.

A következőkben kísérletet teszek rá, hogy a felsorolt címszavakon végighaladva megközelítsem és áttekintsem f. Tóth Árpád munkásságának általa kijelölt kiszögelléseit, számításba véve természetesen mindazokat a nem elhanyagolható témaköröket is, melyeket a fenti időrendi besorolás esetleg nem tartalmaz.

KÉPVERSEK, VIZUÁLIS KÖLTEMÉNYEK

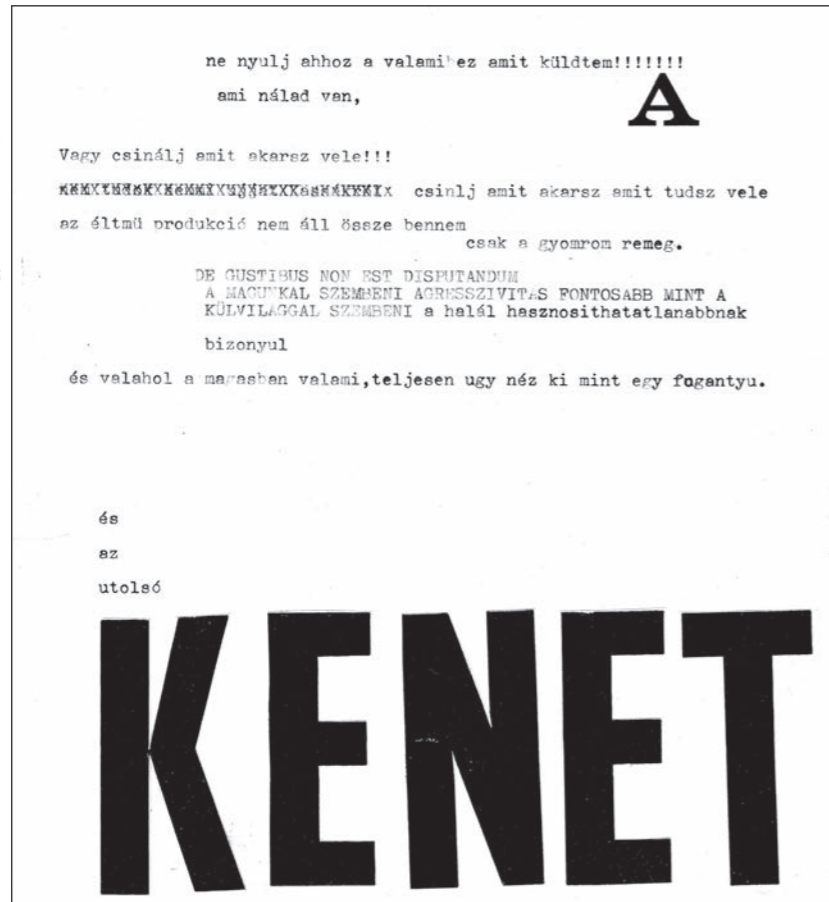
„1966-ban Furák Józseffel és Nemes Ferencsel közösen *Levélnapló* megalkotásába fogtunk. Három év alatt meglehetősen vastag kötetté duzzadt az experimentális irodalmi munkánk. Nem vállaltunk fel semmilyen korábbi művészeti elképzelést vagy programot, csupán önmagunkat mint végső ideát”, írja Tóth önéletrajzi vallomásában, mintegy kijelölve művészeti indulásának a pillanatát. Bár teljesen hihetően hangzik, hogy kezdőként középiskolai társaival egyetemben ő sem vált valamely szűk irányzat vagy doktrína követőjévé, nehéz elképzelni, hogy ne lettek volna bizonyos példaképei, szellemi támpontjai, ihlető forrásai már indulását megelőzően. A *Levélnapló*t lapozgatva egyértelművé válik, hogy a kassáki képvers lehetett az első olyan irodalmi-képzőművészeti modell, amelyben mindhárman meglátták a továbbgondolás távlati lehetőségét. Nem férhet hozzá kétség ugyanis, hogy f. Tóthék a költészeti-prózai vonalírásból való kitörés lehetőségét keresték a közös munkában. Nehéz elképzelni, hogy a tizenhat éves (!) fiataloknak – 1966-ot írunk – az akkori körülmények lehetővé tették a hozzáférést az ösztönző hatású mérvadó nyugati forrásokhoz. Maradtak tehát a hazai tájékozódási pontoknál. Tekintve, hogy az idő tájt Tamkó Sirató Károly dimenzionista elveit is csak néhány bennfentes ismerhette, Kassák munkássága viszont már úgy-ahogy hozzáférhető volt, egyedül az ő avantgárd műveivel fordulhattak útmutatóként. A kassáki képvers ekkor már kezdte reneszánszát élni az új nemzedék berkeiben, s ezt a pozitív folyamatot a mester 1967-ben bekövetkezett halála még inkább serkentette. A hatvanas évek második felében meglehetősen sok ifjú alkotó tűzte zászlajára Kassák aktivista hitvallását, attól eltekintve, hogy teljes fokú elismeréséről még korai lett volna beszélni. Idővel pedig a kísérleti költészet nemzetközi vívmányairól tudósító információk is beszivárogtak a magyar közeg arra érzékeny sejtjeibe.

A *Levélnapló* létrehozásának mikéntjéről a kézirat lapjai között nem található elirányító adat. Nemes Ferenc közlése szerint az érettségi utáni háromszögletes levelezés eredményeként megszületett egy befejezetlen, félbe maradt levélgény, amelynek fragmentumai soha sem álltak össze egységes művé. A „napló” jelenlegi, minden bizonnyal hiányos állapotában 52 darab A4-es lapot tartalmaz. Arra vonatkozó adat, hogy eredetileg mekkora volt a terjedelme, nem található. Érdekességét többek között az adja, hogy meghatározott szakaszokon klasszikus lineáris vonalsorok alkotják, amelyek itt-ott fellazulnak,

és a mondatok vagy a szavak szétszóródnak a térben. A szövegrészek ilyképpen kialakított dinamizmusát jelentősen fokozzák bizonyos betűk makróméretű kinagyításai. A műveletek célja, hogy a szövegtestből kiszakadt, önálló grafikai jelek állapotába helyezték őket. A gépelés hol fekete, hol pedig piros, sőt esetenként a papírlapok is többszínűek. A szövegfolyam műfaji besorolása sem egyöntetű: a tudományos és bölcselkedő stílust lírai beszúrások élénkítik és oldják fel. Találunk benne a zakatoló automatikus írást jellemző részeket, de olyanokat is, amelyek a dallamosság szempontjaira épülnek. Egyes részek viszont vendégszöveg-„ízűek”.

Nyelvtechnikai értelemben egy különleges automatikus írásmóddal szembesít bennünket a *Levél-napló*. Egyfajta szabad verseléssel, amelynek kibontási lehetőségei egyszerre lehetnek kötöttek és kötetlenek. „ne nyúlj ahhoz a valamihez amit küldtem!!!!!! ami nálad van, vagy csinálj amit akarsz vele az életmű produkció nem áll össze bennem csak a gyomrom remeg”, hangzik a programnyilatkozatként is értelmezhető instrukció a fegyelmezett és a fegyelmezetlenség egyidejű satujában. A szó- és írásakció nem ír

Egy oldal a *Levélnapló*ból, 1966-68

elő kötelezvényeket, merev műfaji és nyelvi szabályokat, hanem a folytatás, a továbblépés egyenértékűségként megadja a nyelvi matéria feldolgozásának mérhetetlen szabadságát. „Az új tartalmak bevezetése új jelek, jelstruktúrák bevezetésével jár”, olvasható a kézirat 5. oldalán. A szerzőhármas tisztában van a vállalt feladattal, de nem határozza meg egyik tagjára vonatkozóan sem, hogyan érhető el a cél, a végső idea, tudniillik az önmegvalósítás. A nyelvi folyam lazán, intuitív szálakon fonódik egészszé, kerülve a kinyilatkoztatás feszes, dogmába hajló stílusmódszereit.

Annak a bizonyítékeként, hogy a három ifjú eredeti és maradandó elmélkedéseket kívánt a lapokra fektetni, álljon itt a következő markáns idézet: „sürgyet az idő a most megírt gondolat 5 év múlva nem ér egy kalap szart se. szórd ki a középszerű gondolataidat a kukába”. Az elméleti vizsgálódások ezenkívül kitérnek a közös programnak arra a tételére is, miszerint nem kívántak képviselni semmilyen korábbról ismert művészeti elképzelést vagy programot, csupán önmagukat mint végső ideát. Ismét idézem: „Dolgozni napi 8 órát és művészkedni (a szó legszimpatikusabb értelmében) huzamosabban 1-2 éven túl még az önkielégítés fokán sem lehet. [...] Ha akarunk valamit, akkor azt a legnehezebb megközelítés felől, tehát a feltételek, a körülmények megteremtésének kiküzdésével lehet, és esetleg közben a folyamatos művészkedés. [...] Nem hagyom kiirtani magam, se azt, hogy elveszek a nyolc órában. Nincsenek sikerelemek, nekem magamat, nekünk magunkat kell megvalósítani”. Elmondható, Tóthék eszmélésük igencsak korai szakaszában már teljesen tisztában voltak egyrészt az előttük álló egzisztenciális problémákkal és lehetséges akadályokkal, másrészt azzal a felismeréssel is, hogy az elkötelezett művészet teljes embert követel. Ellenkező esetben marad a ki nem teljesülés, maradnak a félig kifuttatott ötletek és a hiányos önmegvalósítás. Magyarán, a beteljesületlen álmok. A későbbi évek és évtizedek f. Tóth esetében nem is szóltak másról, mint erről a kemény küzdelemről.

Tóthnak Furákkal és Nemessel volt még egy izgalmas közös munkája, amelynek létrejötté 1967-re és 1968-ra esik. Különböző grafikai fokozatú címeket és alcímeket ollóztak ki a napi- és a hetisajtóból, majd egy groteszk belső logika szerint verssorokba illesztették őket fekete papírlapokon. A szöveggörnyezetükből kiemelt szavak és mondatrészek új jelentésbeli kapcsolódások szerint nyertek rendeltetést: az eredetileg pragmatikus küldetést kiteljesítő nyelvi elemek egyrészt a versszerkezet ismert formája mentén rendeződtek el, másrészt az újságcikkek eredendő narrációjának felborítása következtében hangsúlyosan abszurd tartalmi összefüggésekbe álltak össze. A sorozatban a képvers szabadabb szerkesztési elvét érvényesítő példák is szép számmal találhatóak, ami arra utal, hogy a szerzők ismerték a dadaista költészet „kalaptechnikáját”, tudniillik a véletlennek a vers végső megformálásában betöltött meghatározó szerepét. Nem kizárható, hogy egyes munkákat maguk is ezzel az elhíresült avantgárd eljárással alkottak meg, belelapátolva a nyersanyagot egy közös tartályba, majd jól megrázva véletlenszerűen emelték vissza az összekevert sajtószövegeket. A legkülönbözőbb szöveggörnyezetből kiemelt és nem egyszer banális jelentésű nyelvi foszlányok a játékos logika rendezési elvének szellemében kötődtek, kapcsolódtak össze, s a legváratlanabb, legabszurdabb tartalmi fordulatokat vetették fel, rámutatva a hétköznapi életben kitapintható abszurditásra.

f. Tóthnak a '70-es évek elején keletkezett egyéni munkái a potenciálisan európai kaliberű modernista költő-képzőművész arcélét vetítik ki. A képverskísérletek mellett már 1969-től folyamatosan és egyidejűleg jelen van munkásságában a grafika, a frottázs, a rajz és a festmény klasszikus médiuma,

külön mechanizmusként pedig a küldeményművészet, amely a munkák kiszórását teszi lehetővé. A képzőművészeti attitűd széles horizontjának a kiaknázása érhető tetten az írott nyelvvel építkező műveiben is. A valamikori *Levélnapló* nyelvtechnikája az évek múltával új mozzanatokkal egészül ki, gazdagítva a kínálkozó poétikai lehetőségeket. Ennek értelmében írógépes tipográfiai verset, szöveges fotointervenciót, talált költészeti tárgyat, letraset szabványbetűkkel készült konkrét költeményt, számverset, nyelvi permutálást és kollázst egyaránt találhatunk számbelileg sem lebecsülendő opusában.

KOLLÁZSOK, MONTÁZSOK ÉS KÉPREGÉNYEK

A kontextusukból eltulajdonított betűknek, szavaknak és mondatoknak f. Tóth a '80-as években kiművelt kollázsaiiban és montázsaiiban úgyszintén konstrukciós jelentőséget tulajdonított, szimbiózisba állítva őket a képes magazinokból elszármaztatott látványos képekkel.

A kollázs - múlt század eleji hódítása óta - ma is az egyik legnépszerűbb képzőművészeti kifejezés-mód. Népszerűségét nagyrészt annak köszönheti, hogy töretlenül megőrizte száz évvel ezelőtti dinamikáját, továbbá széleskörűen alkalmazható a műfajok és a művészetek tág spektrumában. Jelenleg is ugyanolyan friss, mint a dadaisták és a szürrealisták idején volt, nyelvezete pedig minden eddiginél is gazdagabb, hiszen a fotográfia népművészetté avanzsálása mérhetetlen mennyiségű „nyersanyagot” termel alá. A '60-as évek végén és a '70-es évek elején fellépő művésznemzedékek, melyeket a modernizmus szellemisége állított pályára s melyek nem a hagyományos festészetet és szobrászatot tartották elsősorban becsben - ellenkezőleg, inkább lázadtak ellenük -, különös szenvedéllyel és szeretettel fordultak a két rokon nyelvtechnika, a kollázs és a montázs felé. A műtárgyak anyagságát minőségileg megkérdőjelező konceptuális alkotók a papír alapú kifejezőeszközökre esküdtek fel, úgymint a fotóra, a szöveges megnyilatkozásokra, továbbá a kollázs- és montázstechnikával készült munkákra, amelyek természetükből adódóan könnyen, akár postailag is szállíthatók, terjeszthetők voltak. Másrészt mérhetetlenül olcsóbb - hírlapárus standokon kapható - nyersanyagot feltételeztek, nem úgy, mint azok a technikák, melyeknek működtetéséhez olajfestékre, vászonra, grafikai présre, fémre vagy kőre volt szükség. A kollázskészítés munkaterpe lehetett akár a konyhaasztal is, nem kellett hozzá műtermi körülmények.

fenyvesi Tóth Árpád nyitott természete és kísérletező mentalitása minden fenntartást nélkülözve emelte be alkotói gyakorlatába a képi-szöveges összeillesztés szintetikus nyelvezetének eszköztárát. Az eklektikus, különböző tartalmú és ikonográfiájú mozaikos szerkesztés elvét olyannyira megkedvelte, hogy évtizedeken át külön programot épített rá, amely műfajilag felölelte a küldeményművészeti produkcióhoz tartozó képeslapokat és leporellókat, a *Pompás elszigetelődés* című önmeghatározó sorozat '80-as évekbéli darabjait, majd képregényeit, színes képmontázsait, sőt még a vizuális költeményeit is. Nem a dadaista rombolás szellemében alkotott a felsorolt műfajokban, ellenkezőleg, inkább a konstruktivista szerkesztés fegyelmeztségét próbálta érvényesíteni; azt az ésszerűbb nyelvi felfogást, amely ott munkált tanárának, Csiky Tibornak a szobrászati-plasztikai műveiben, s amely emellett felidézte a kassáki képarcitektúra belső fegyelmeztségét. Gyakorlatilag is alátámasztva f. Tóth ifjúkori vallomását, mely

szerint Csiky mellett a magyar avantgárd atyját, Kassák Lajost tartotta mesterének. Kassák halála 1967-ben következett be, f. Tóth első képversei pedig pont abban az esztendőben jöttek létre.

Egyik korai alkotói kísérleti terepévé ugyanis a képverset, illetve a vizuális költészetet tette meg. Két szakköri társával, Furák Józseffel és Nemes Ferencsel együttműködve már tizenhét évesen jelentős képversciklust hozott létre oly módon, hogy a napi sajtótermékekből erősebb karakterű címeket vágott

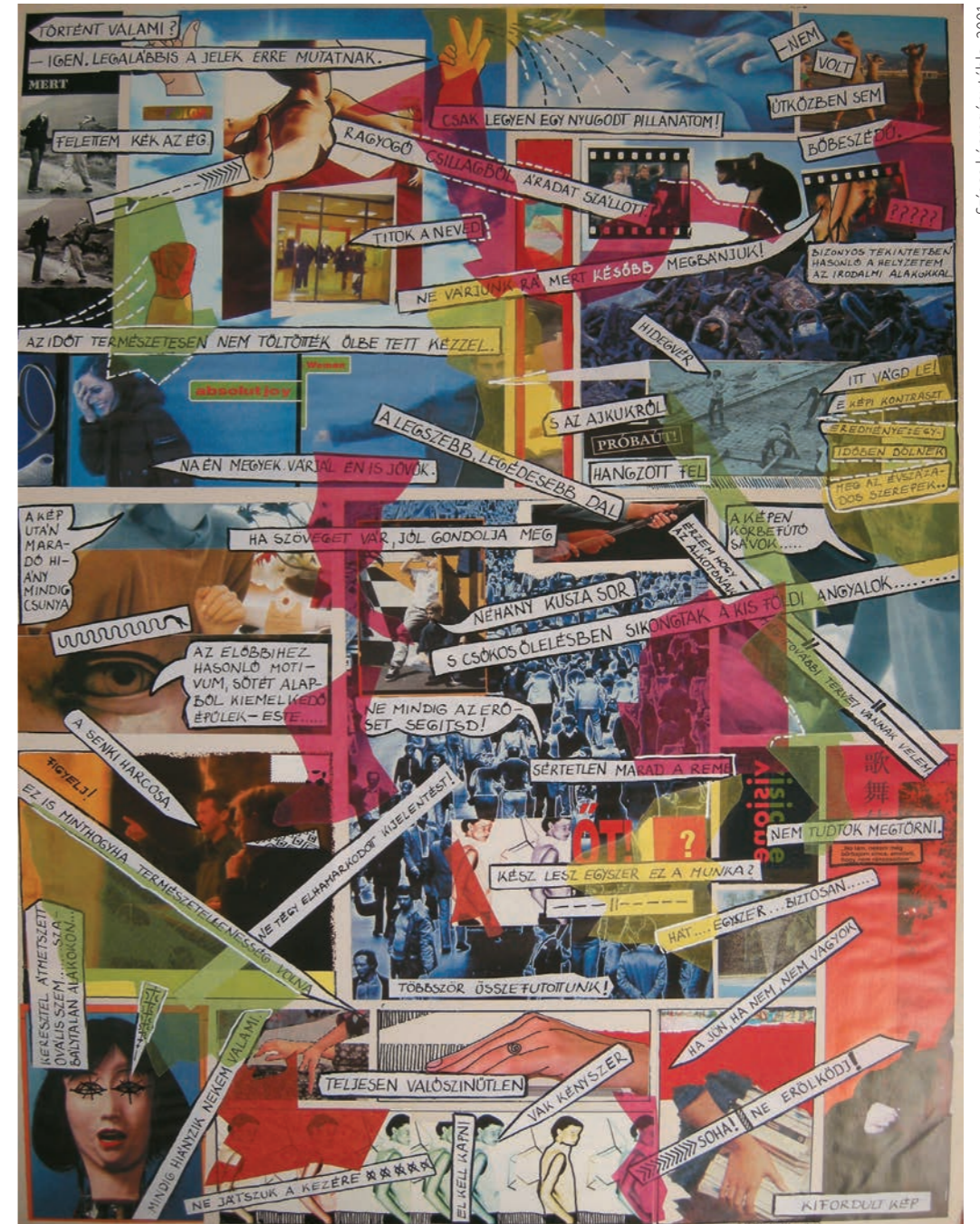
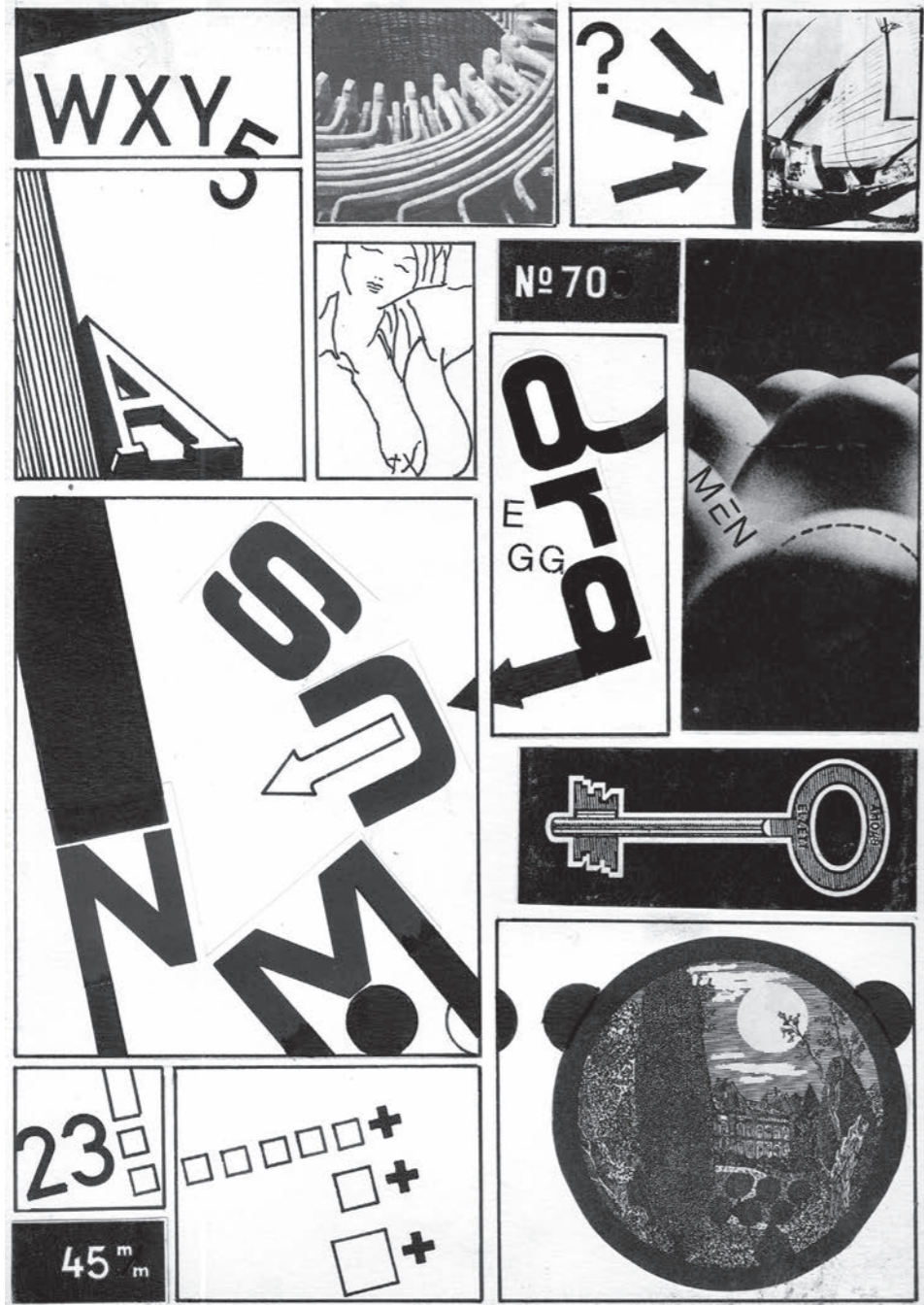

Vizuális költemény a '70-es évekből

ki, és azokat a hagyományos versírás szabályai szerint versekké szervezte. A munkák alapjaként fekete papírt használt, amely jól ellenpontozta a világos árnyalatú újságpapírcsíkokat. Az eredeti szöveggörnyezetből kiemelt és a sajátos költői logika által egymás alá rendelt újságcímek szürreális tartalmi kapcsolódásokat hoztak létre, elvonatkoztatva és újra szervezve a valóságra történt eredeti utalásokat. A képversekben ilyképpen a sajtó pragmatikus nyelve egy elidegenedett, életidegen és rideg metavalóság látomását teremtette meg, ami félreérthetetlen társadalomkritikai szándékról tanúskodott. Ez az ideológiai álláspont f. Tóth későbbi munkáiban is tisztán visszatükröződött.

A kivágás és a ragasztás munkamódszerének eme kezdeti próbálkozása immár jelezte, az éppen hogy csak lendületet vett ifjú alkotó milyen irányt kívánt szabni a későbbi kibontakozásnak. Az út a képregények világába vezetett. Tóth merész lépésre szánta magát, hiszen a '70-es évek elején a műfaj ugyancsak gyerekcipőben járt Magyarországon. A hetisajtóban publikált hazai képregények neves írók kötelező házi olvasmányként ismert prózai történeteit dolgozták fel a maguk túltengően irodalmi felfogásában, ahol a rajznak, a vizuális nyelvnek alig jutott szerep. Az akkori próbálkozásokról utólag megállapítható, hogy valójában a műfaj kicsúfolásai voltak. A Nyugaton már nagykorúvá vált kísérleti, illetve művészi képregényt tájainkon csak az ingyencsek és a megszállottak ismerték; a kiadók úgy tettek, mintha nem is létezne. A műfajról alkotott összkép csak évtizedek múltával állt össze, akkora volt a lemaradás. f. Tóth képregényeit ezért a magyar művészet progresszív áramában elhelyezni cseppet sem könnyű, hiszen helyben nem támaszkodhatott előképekre, elődökre, mivel ő maga volt az úttörője az „új képregény” irányzatának. Ha most történetesen a '70-es években járnánk, képregényei elé a „kísérleti” jelző illenék, mert akkoriban mindent így minősítettek, ami eltért a megszokottól, ami új volt. Több évtized távlatából azonban már nem beszélhetünk kizárólag experimentumról.

f. Tóth 1972-ben alkotta meg első művészi képregényeit, melyeket szívesebben nevezett „sztripeknek”, csak hogy elsőre megkülönböztesse saját műfaji törekvéseit az alacsony színvonalú didaktikus képregény kategóriájától. A sorsdöntő impulzusokat jugoszláviai látogatásai alkalmával szerezte, első kézből ismerve meg a szabadkai Slavko Matković úgynevezett szignalista sztripjeit. Matković tudniillik egy olyan műfaji modellt alkotott meg, amelyben a hangsúly nem az írott nyelvhasználatra került, hanem az absztrakt jelek és a szimbólumok széleskörű alkalmazására, összevonására. Képregényei nem történeteket mondtak el, hanem asszociatív, fantáziadús vizuális utalásokat villantottak fel, szétfeszítve a műfaj hagyományos kereteit és a nézőre bízva az értelmezést. Ezeknek a munkáknak a közvetlen hatására jöttek létre f. Tóth első olyan kísérletei, melyeknek a nyelvi leleménye a kollázs és a montázs világából származott, szinte teljesen száműzve a rajzot. Általában A4 méretben megalkotott fekete-fehér korai képregényei mellett a '80-as években 50x70 cm méretű színes táblákat is szerkesztett, melyeknek összegző kiállítására 1987-ben került sor az Óbudai Pincegalériában. A színes munkákban tökélyre fejlesztette azt a különlegesen dinamikus vizuális nyelvet, melynek csíráit a '70-es évek első felében hívta életre. Az apró fotómozaik-képekből kikerekedett táblákhoz a kollázsból és a montázsból vette a nyelvi fortélyokat. Nagyon kevés műfaji alapszabályt tartott be. Kizárólag a négyzetes felosztással és a csíkokba szervezett, kézzel írott szövegegységekkel tett kivételt. A szabályokra nem is volt szüksége, hiszen Matković képregényeihez hasonlóan az övéi is alacsony narratív szinten mozogtak. Céljuk nem az elbeszélés, a történetiség, hanem a hangulati és az érzéki felütés volt. Gondolatiságuk az absztrakció és a fantázia tartományába

vájt járatokat, és a jelek birodalmába vitt el. A jelekből pedig szubjektív úton dekódolható gondolatokat lehetett kibontani. A fotóelemekre f. Tóth nem úgy tekintett, mint amelyek konkrét cselekvési folyamatokat vagy mozzanatok adnak át a nézőnek, hanem vonatkozásokként ékelte be őket az angolból és a németből vett szavak, szótöredékek és mondatok alkotta kontextusba. Ezeket nevezte szignáloknak. Erre az alkotói folyamatra az jellemző, hogy az agy nem teljesen kész gondolatsort kezd el realizálni - nem „tálcán kapja” a jelentést -, így a jelentésegységeket a befogadó a saját felkészültsége, tapasztalata alapján vonhatja ki az alkotásból, ráhagyatkozva saját asszociatív képességére. A képnégyzetek közötti kapcsolat - eltérően a hagyományos képregénytől - nem lineáris, hanem dimenziós, térben kiteljesedő, vagyis bárhol ráköthető a képtábla többi szegmensére. A néző szeme nem a vonalban mozog, hanem mintegy „ugrálva” teremt meg a képnégyzetek közötti összefüggéseket. Mindemellett fontos tulajdonságuk az is, hogy általában önálló képi egységként, a kontextuson kívül is megállják a helyüket.

f. Tóth képregény-korszaka 1984-ig tartott, melynek lezártával elindította *Pompás elszigetelődés* című - részben önéletrajzi - montázssorozatát, amelyre egyértelműen az orwelli életérzés visszatükröződésé-
ként, egyéni értelmezéseként lehet tekinteni. Javarészt fekete-fehér A4-es lapjai az elembertelenedett társadalom vészjósló hangulatát és depresszív életérzését árasztják magukból, emellett felfoghatók a közösségtől elszigetelődött egyén egzisztenciális aggodalmaihoz fűződő vallomásoknak is. A lapokból áradó drámai szürkeséget ellensúlyozandó úgyszintén a '80-as évek elején fogott hozzá egy színes montázsciklushoz, amelyből száműzte az ideológiai utalásokat, visszavezetve a nyelvet a vizuális költészet - avagy a plakátköltészet - nyelvközpontú, önreflexív tartományába, a „tisztá” művészet térfelébe. Ezek a változások híven jelezték f. Tóth intellektuális érdeklődésének és lelki állapotának a rezgéseit, kilendüléseit.

Képregényei és *Pompás elszigetelődés* című lapjai által f. Tóth sikerrel művelt ki egy mindenkor felismerhető, egyéni erjesztésű nyelv- és stílusformázó eljárást, amely által - ma már nem kétséges - felzárkózott a hasonló törekvéseket képviselő kiemelkedő európai alkotók mezőnyébe. A *Pompás elszigetelődés* két dologról szól: az egyén és a legtágabb emberi közösség megpróbáltatásairól, szorongásairól, aggodalmairól. És a két dolog valahol nagyon is összeér. Tartalmi magvukat a konkrét életkörülmények és az egzisztenciális gondok gyűrűzik át, mindenekfelett abból a rádöbbenésből merítve ihletet, hogy a vidéki, falusi szellemi élet szintjén elkallódnak nemcsak a valódi tehetségek, hanem az igazi ötletek is.

A pezsgő ifjúkori budapesti tanulókorszakot a munkafeladatokkal ellátott székesfehérvári és nagykanizsai évek, valamint a nyíregyházi katonáskodás váltották fel. f. Tóth belekerült az életvitel „szokásos” kereteibe, melynek következtében némileg fellazultak azok a közvetlen emberi kapcsolatok és barátságok, amelyek oly meghatározóan fontosak voltak a kezdetek kezdetén. A volt diáktársaival ápolta együttműködés még évtizedekig töretlenül bizonyult ugyan, el-eljárt a nevével is fémjelzett belföldi és egyéni kiállítás megnyitókra, valamint délvidéki barátaihoz Jugoszláviába, ám a fenyevesi eseménytelen, ingersegeny környezet lassacskán kikezdte az intellektusát. Esetében is érvényesült az igazság, hogy ha valaki távol van az események magjától, előbb-utóbb kikopik a gondolkodásból, megfélemednek róla. A közvetlen fizikai kapcsolatot semmilyen másik nem tudja pótolni, helyettesíteni. Ha valaki időnként nem mutatja meg magát, kíméletlenül kiesik a jelenből. Hiába a már megszerzett érdemek, a valaha vágányra állított barátságok, a művészi pálya ígéretes indulása, a postai küldeménycseré hatékonyasága, előbb-utóbb

elkövetkezik az a pillanat, amikor a régi töltetek kimerülnek, a Balaton-parti léthelyzetben pedig nem vár semmi, csak a magány, a befelé fordulás.

f. Tóth nyilvános szereplése 1973-ban törte át a honi kereteket, miután részt vett különféle nemzetközi - főként küldeményművészeti - kiállításokon, idővel azonban az úgynevezett peremművészetnek, a szubkultúrának is a legszélére került. Bár az értékdictáló művészkörökön kívül, a posztmodern kor amúgy is beszűkülő köreiben fontos kísérletek kerültek ki a műhelyéből, a felvetett ötletek és elképzelések teljes mérvű kiérlelésére már nem adódott igazán lehetősége. Olyan helyzetben találta magát, amelyben az egyén arra kényszerül, hogy saját énjével vívjon harcot, önmagával szálljon párbeszédbe és vitába, hogy tisztazza belső alkotói dilemmáit.

A sorscsapásként átélt beszűkülés érzése f. Tóthnál a '80-as évek elején jelentkezett, összeérve a korszak általánosan is rossznak mondható hangulatával, amely az orwelli 1984-es esztendőt megelőző és követő években tetőzött. A vélt vagy valós negatív erők hatásaként kicsapódó borús közhangulat a posztmodern paradigma izmosodásával még kifejezettebbé vált: a művészetben egy fajta nemzeti bezárkózást, elkülönülést eredményezett, visszaszorítva az előző korszak nemzetköziségének, együvé tartozásának az eszméjét. Az ideológiai megrázkódtatások nyomán háttérbe szorult a '60-as és a '70-es évek ideaművészete, hogy helyet adjon a feltámadt különféle festészeti tendenciáknak, mint amilyen az olasz transzavantgárd, a német Heftige Malerei, a francia új vadak, az amerikai pattern painting stb. Számos alkotó - közöttük f. Tóth Árpád - válaszút elé került: vagy alkalmazkodik az új trendhez, vagy pedig kitart eredeti elvei mellett, megkockáztatva, hogy kiesik a figyelem látóköréből. Esetleg több vágányon próbál továbbmenni, belső kompromisszumot kötve a hagyományos és a kortárs művészetfelfogás között. f. Tóthnak, aki a kezdetektől művelte a grafika, a rajz és a festészet műfaji leágazásait, ez nem okozott különösebb fejfájást. Így, a *Pompás elszigetelődés* című szintetikus ciklus kidolgozásával egyidejűleg grafikákat, frottázsokat és festményeket is készített.

A „világfájdalom” azonban nagyon is érzékelhetően ott ült f. Tóth valamennyi korabeli munkáján, műfajtól és technikától függetlenül. A *pompás elszigetelődés* önróniával áthatott terminusa találoan adta vissza a művész egyre megrögzültebb életérzését. A kollázstechnikát érvényesítő alkotások az egyén hősi küzdelmére reflektálnak, s az emberi intellektusban tartalékolt humánus érzéseket szembesítik a külvilág gépiesített, technológizált életvitelének dologi tulajdonságaival. A munkákat lapozgatva az örökös kételkedés és elbizonytalanodás diagnosztikája fogalmazódik meg bennünk. A fokozódó elszigetelődés és a viszonylagos visszhangtalanság ölelésében munkálkodó művész emberfeletti odüsszeuszi bolyongásra kényszerült, amely végül is tragikus kifejeletet hozott a számára.

BALÁZS KATA

Hajnal János műtermében

Giovanni Hajnal (azaz Hajnal János, aki 1958-tól, az állampolgárság megszerzésétől olasz néven szignálta műveit) a magyarországi murális művészet ígérete volt. Imre Gábor mellett a mintázás, Révész Imre mellett a rajz és festészet alapjait Kecskeméten sajátította el, első kiállítását is a felnövekvésének színhelyét jelentő alföldi városban rendezte, majd a Képzőművészeti Főiskolán Aba-Novák Vilmos és Szőnyi István volt a mestere. Aba-Novák mellett dolgozott, többek között ő készítette el - Aba-Novák halála után - a pannonthalmi Szent István-kápolna falképkartonjait. 1942-ben néhány társával elkészítette Tiszaújfalu (Tiszaalpár) bencés templomának freskóját. 1945-ben Budapesten Ferenczy Bénivel állított ki, a tárlatról Kassák írt kritikát. Tizennyolc évesen gyalogosan jutott el Olaszországba, tanult Németországban és Svédországban is. A II. világháború szörnyűségeit Magyarországon élte végig, felesége és családja révén közvetlen fenyegetettségben, majd 1948-ban végleg Olaszországba távozott. 97 évesen, az olaszországi magyar közösségben töltött ötvenkét év után, 2010-ben hunyt el Rómában.

Fotó: Pécsi József

*

Hajnal műveiből 2014 májusában a Római Magyar Akadémia rendezett kiállítást. A tárlat (amelyet a művész lányának és vejének - a hagyaték őrzőinek - segítségével az akadémia állandó kurátora, Németh Pál és ennek a rövid szövegnek a szerzője rendezett) célja az volt, hogy a magyar közönséget megismertesse Hajnal műveivel, valamint az olasz közönséget segítse az alkotóról való tudása elmélyítésében és kiterjesztésében. A kiállítás, amelyhez kétnyelvű katalógus is készült, remélhetőleg előkészíti egy nagyobb szabású magyarországi bemutató létrejöttét, amely összesíti majd a művésszel kapcsolatos olasz és magyar

Fotóreprodukciók: Laura Peres

művészettörténeti gyűjtések és kutatások tanulságait. Az utóbbiakban Sümegi György járt élen, hiszen több kiállításon is szerepeltette az alkotót, továbbá kiállítást rendezett Hajnal korai periódusáról (1997). Az évek során két portréfilm készült a művésről (Érdi Sándor, 1993; Dékány István, 2003), 1998-ban pedig Rádai Eszter készített vele rádióinterjút. Ezekből derül ki az a küzdelem, ahogyan a kezdeti, a háború és a változó politikai rendszerek által meg-megtört tanulóévek és a magyarországi időszak után sikerült újra-

kezdenie a pályáját - néhány szerencsés véletlennek és a monumentális méretű művek alkotásában megmutatkozó tehetsége iránt nyitottnak mutató döntéshozóknak köszönhetően. A Sixtus-kápolnában Michelangelo mennyezetfreskójának tanulmányozása közben kapta a tippet egy teremőrtől, hogy adjon be művet az egyházművészeti kiállításra 1950-ben. Figurális batikműveivel pályázott, amelyeknek a szervezők rögtön önálló termet biztosítottak. Így indult újra a pályája Olaszországban.

*

Hajnal János olaszországi működése idején leginkább az alkalmazott művészetben, illetve egyházművészként dolgozott. A számtalan olaszországi, amerikai, dél-amerikai, európai falkép-, mozaik- és üvegablak-megbízás és nyertes pályázat között olyan főművek bújnak meg, mint a - Luigi Nervi által tervezett - vatikáni audencia-terem hatalmas nonfigurális üvegablakai (1971) vagy a milánói dóm két időszakban készült ablakai (1953, 1988), amelyek a dóm üvegablak-restaurálásaiért, megővéséért felelős helyettes építészvezető, Ernesto Brivio lelkesedését is kiváltották. Ebbe a sorba illeszthető a római Santa Maria Maggiore ikonográfiai újításokat mutató rózsablaka is (1995). Hajnal mozaikművei a mediterrán mozaikművészeti hagyomány ismeretéről tettek bizonyosságot a római San Leone Magnóba készült korai alkotásától kezdve.

A római tárlat mégis arra törekedett, hogy az életművet több szempontból mutassa be, és a megbízásokra készült művek mellett az autonóm alkotásokra hívja fel a figyelmet. Ezek között - a csendéletek, portrék, önvizsgálatra hívó és „hitvallást” megfogalmazó önarcképek, a zenei tematika és a mitológiai ihletettséggű festmények mellett - az olasz kultúrához köthető festmények, grafikai művek, illusztrációk különleges helyet töltenek be. Dante illusztrálásához többször is visszatért, néhány ilyen lapja be is került az 1989-es Dante-díszkiadásba, és szerepelt a Casa di Dante által rendezett, *L'inferno dantesco* című kiállításon. A római dialektusban író Trilussa (Carlo Alberto Salustri) ironikus és kritikus „tanmeséinek” illusztrációi (1977) mellett történeti érdeklődés is tükröződött a nagy erővel, de főként az alkotó maga számára készített dinamikus tusrajz-, nyomat- és metszetformában készülő munkáiban: ilyenek a salernói orvosi iskola, a Regola Sanitaria Salernitana illusztrációi. Giacomo Leopardi *A remeterigó* című költeménye által ihletett festménye is az olasz irodalommal való kapcsolatát mutatja. Az irodalom egyébként is meghatározó volt pályája során, a magyar költészet szeretete pedig a külföldön töltött évtizedek alatt sem csökkent, egyenesen gyűjtötte az irodalmi relikviákat.

A *Gulliver utazásait* nagy kedvvel illusztrálta, de e grafikákat sosem publikálta. Kiállítani eddig közel sem tudtunk annyi grafikai művet, amennyit az életmű gazdagsága lehetővé tenne: csak említeni tudjuk Hajnal rajzait Aldo Palazzeschi műveihez, vagy akár az egyházi megbízásra készült grafikai lapokat, köztük a *Chiese e Santi di Roma* (1975) híres római templomépületeket és titulusszentjeiket ábrázoló, nagy kifejezőerővel rendelkező lapjait, vagy nagyfokú szociális érzékenységről tanúskodó újságillusztrációit, melyek a hatvanas-hetvenes évek nyugtalan történelmi eseményeire reflektálnak. A háború után újjáéledő Magyarországon készült, újságillusztrációkból a bombázás utáni Buda utcáiról készült sorozat például kiemelkedő dokumentum. Hajnalnak a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében őrzött grafikai közül az *Apokalipszis* című mű (1940 körül) - középkori fametszetekre utaló világával - felidéri a II. világháború traumáját, amely mint téma végigkísérte Hajnal művészetét.

A művész római tárlatán szerepelt az Olaszországba való költözése idején készült *Herkules* egyik próbáját ábrázoló, figurális batikműve. A technikával való kísérletezést (amit sokszor a festővászonhoz való hozzáférés nehézségei miatt választott) Magyarországon kezdte, a legfigyelemreméltóbbat, a *Halotti beszéd* batikmásolatát Aba-Novák Vilmos vette meg. Hajnal életművén végighúzódnak – néha a nagy murális megbízások kompozícióiban vagy éppen a grafikák lapjain – az alkotónak a téma iránti folyamatos érdeklődését bizonyító állatképek. Hogy mennyire nem csupán előkészítő tanulmányok, anatómiai tanulmányok ezek, azt erősíti az olasz szakértők által rendszeresen említett párhuzam Kokoschka állatképeivel. Hajnal már Budapesten is rendszeres látogatója volt az állatkertnek, Rómában ugyanígy, ezzel építve „privát állatkertjét”. Az állatfigurák egyrészt az alkotói gondolkodás és módszer hordozói, hiszen a világ dolgaira és teremtményeire nyitott, kíváncsi, jó megfigyelőképességgel rendelkező és azt folyamatosan fejlesztő művész számára szabad terepet biztosítanak. Ezeknek az ábrázolásoknak részét képezik mind az „élet után” skiccelt jelenetek, mind azoknak a kreatív fantázia által „megemésztett” és átdolgozott lenyomatai is. Az ábrázolt állatok valamiképpen az emberi világot tükrözik vissza, lecsupaszítva és leegyszerűsítve egy-egy tulajdonságot, hangulatot fogalmazznak meg. Ezek a képek, amelyeket körülölel a melankólia, a sötét hangulat, de legalábbis az alkotóra oly jellemző groteszk szemlélet, a minden élőlény által közösen megosztott szenvedésről, egyéni vagy társas magányról beszélnek, szinte egzisztencialista beállítással.

tódással. A fenti párhuzam különösen a majmokat ábrázoló, nagyszámú kép esetében nyilvánvaló. A sötét magányosság-érzet és szorongás, amelynek kifejezéséhez az emberi világot leképező állati karaktereket hívja segítségül az alkotó, a háború okozta bizalmatlanság, kiszolgáltatottság, csalódottság élményével minden bizonnyal összefüggésben áll.

*

Hajnal a klasszikus mediterrán művészet tisztelete mellett északi útjai során a fauve-izmussal és az expresszionizmussal ismerkedett meg alaposan, így többek között Munch, Nolde vagy Käthe Kollwitz alapvető hatással volt rá. Ezek az irányzatok maradtak meghatározóak számára hosszú alkotói pályája során. Olaszországban ennek eredményként rendszerint a „pittore nordico” (északi festő) jelzővel illeték. Lendületes, különösen az állatokat ábrázoló grafikái, feszes kompozíciói kapcsán egy svájci kutató egyenesen a japán fametszőket emlegette, a szecesszió formanyelve pedig a korai állatképeken mutatkozik meg. Hajnal a harmincas évek elején közel került az új tárgyiassághoz is: ez a nagy csoportnyi, szinte ismeretlen, Grosz és Dix karikatúrisztikus, társadalomkritikus műveit idéző grafika nem csupán Hajnal egész életművét meghatározó szociális érzékenységének eredetét mutatja meg, hanem az új tárgyiasság magyarországi jelenlétéről is további és figyelemreméltó adalékokkal szolgálhat.

TRICEPS

Tohuvabohu dűrban

55 éves a fluxus-zene

Létezik *zene* és *nem zene*. A kettő között, a kísérleti művészet gyanús „köztes tartományában” helyezkedik el a *nem-zene*. Innét ered a nemzetközi fluxus-zene is, amely különféle zenei világnézetek ideáit pulzálta, az idő és a muzsika érzékeny összefüggéseit kutatta. Mindezt – természetesen – az elhivatottak tökéletes komolytalanságával.

Jól táplált, kopaszodó, pepita zakós, szomorú szemű úriember: René Block berlini-stuttgarteri galerista és elméletíró tartotta Budapesten, a kilencvenes évek elején az első kimerítő előadást¹ a mozgalom „hangos” és „süket” kompozícióiról. „Wilhelm Busch ’62-es szerzeményében szétverték egy versenyzongorát, ami nagy felháborodást okozott. A zongora azonban menthetetlenül lehangolt volt, és a művészek menthetetlenül lelkesek. A fluxus sohasem szólított fel rombolásra – apró örömeket kínált...” – mondta befejezésül. Hittük is, nem is: lehunyt pillákkal és remegő térdekkel távoztunk.²

A fluxus, ez az antiművészet, neodada „áramlás” a hatvanas években született és tündökölt. „Ugyanazokba a folyamokba lépőkre más és más víz árad. És a lelkek pedig a nedvességből párolognak fel.” Hérakleitosz töredékét újra és újra és újra átgondolva jutottak el a „minden művészet” és a „mindenki művész” axiómáig. A mozgalomnak nem volt kidolgozott művészetpolitikai programja: inkább szociális, mint esztétikai célok vezérelték. Művelőinek különös örömet okozott a szépművészeti ideálok eliminációja, és büszkék voltak rá, hogy kenyerüket legtöbbször az alkalmazott művészetek területén keresik. A copyrightot nevetséges atavizmusnak tartották, és új műfajok: a mail és videó és concept art és zenei eventek létrehozása mellett képesek voltak megteremteni szinte mindennek (tudomány, sport, dizájn, divat, játék, tipográfia stb.) a sajátos fluxus-változatát. Sámánok és bohócok voltak, de a könyörtelen kor ősmintákat faragott belőlük: Wolf Vostell a bebetonozás és dé/collage, Nam June Paik a video art, Ray Johnson a network, Ben

¹ Goethe Intézet és Artpool, Budapest, 1993. október 19.

² Az első magyarországi fluxus-eseményt 1973. május 12-én szombatra, a budapesti Egyetemi Színpadra szervezte Beke László és Szjőbi Tamás, ahol Yoko Ono, Emmett Williams, Ben Vautier, Tomas Schmit, Henning Christiansen, George Brecht, Ayo, Robert Watts, Robert Bozzi, Mieko (Chieko), Shiomi, Milan Knizak, La Monte Young, Walter Marchetti és Juan Hidalgo műveit adták volna elő felkért művészek és nem-művészek. Sajnos a színpad ajtaját bezárva találták. Lásd St. AUBY Tamás, *Az 1973. május 12-re tervezett és betiltott Fluxuskoncert dokumentumai*, Orpheus 1993/1., 52-72.

EGYETEMI SZINPAD
 Budapest V., Pesti Bornabás u. 1. Telefon: 188-032, 189-372

1973.
 május 12-én,
 szombaton
 este 8-kor

FLUX- CONCERT

Yoko Ono, Emmett Williams,
 Ben Vautier, Tomas Schmit,
 Henning Christiansen, George Brecht,
 Ayo, Robert Watts, Robert Bozzi,
 Mieko (Chieko) Shioimi, Milan Knizak,
 La Monte Young, Walter Marchetti,
 Juan Hidalgo

Levezeti:
BEKE LÁSZLÓ, SZJÓBY TAMÁS

Közreműködik:
NICA TAXIDU, SZÜCS ZSUZSA, PAUER GYULA

Jegyek válthatók az Egyetemi Színpad
 Jegyirodájában (Budapest V., Váci utca
 33. Telefon: 188-032) 11-18 óra, szom-
 baton 11-14 óra között, valamint elő-
 adás előtt 1 órával a pénztárnál.
 Farska útca 10. Bonyai Géza
 224 2902 12 - 14. H.

A betiltott flux-koncert plakátja (Budapest, 1973)

és 5 hangra; Paik kézzel, nyakkendővel és végül a hajával húz végtelen kottavonalakat; preparált nagybőgőn játszanak bolondos blódségeket; politikai pamfleteket szórnak a nagyérdemű közé; szétszednek és elárvereznek egy versenyzongorát. A közönség röhög és/vagy dühöng, az események a sajtóban a hercegi esküvő és az ötféjú borjú között kapnak helyet.

Ekkor veszi fel a kapcsolatot a mozgalom alapítóival Joseph Beuys, és '63-ban a düsserdorfi Művészeti Akadémián tartott *Festum Fluxorum Fluxus* című rendezvénysorozat második estéjén bemutatja a preparált zongorára írt, Satie ihlette *Szibériai szimfónia I. tétel*, valamint *Kompozíció két zenészre* című akcióit. „Maga a szimfónia egy zongoradarab volt. Szabad tétellel kezdődött, ami saját szerzeményem volt, aztán Eric Satie egyik darabját illesztettem hozzá, majd kis agyagkupacokkal preparáltam a zongorát, de előbb a nyulat felakasztottam a táblára. Minden agyagkupacba dugtam egy faágat, majd drótot vezettem a zongorától a nyúlhoz, mintha nagyfeszültségű vezetéket, és aztán kivettem a nyúl szívét. Meg egypár mondatot írtam a táblára. Ennyi volt az akció...” Beuys később elszigetelődött a mozgalomtól, szigorú munkáiban nem volt öncélú provokáció vagy látványosság, figyelmen kívül hagyta a véletlent és a játékoságot – a „hirtelen energiafelszabadulás” formái érdekelték. Évekkel később (1969, Berlin) dühöngő egyetemisták abbahagyták vele a koncertet: akaratlanul is megteremtve számára a „segítség nélkül való lét” kifejezési lehetőségét.

(Vautier) pedig a szignálás és ki/mondás: „Tehetségtelen vagyok!” apostolává vált.

1961-ben George Maciunas litván származású, New York-i alterművész néven nevezte a fürdővízzel kiöntött csecsemőt, és útjukra bocsátotta elégedetten vigyorgó dajkáit. Maciunas társadalmi radikalizmusa hevéletében a '29-es szovjet LEF-hez hasonlította a mozgalmat, és harcos ellenművészeti karaktert várt el társaitól. A többiek azonban a teljes nyitottság, szabadság és barátkozás intim szférájában maradtak. „Bárhova megyek – fluxust látok” – nyilatkozta egyikük, és ez a művészet határainak ijesztő és vágyott kitágítását jelentette. Az elő-flux: utópiák és manifesztumok, szétkollázsolt magazinok, játékokkal és képekkel tömött dobozok és kofferok, a névtelen és poénvadász akciók ideje lejárt. Bizonyos emberek bizonyos csoportja bizonyos aktivitással kezdett foglalkozni...

Az európai fluxus állomáshelyei '62-ben Wiesbaden, Koppenhága és Párizs, '63-ban Düsseldorf, Amszterdam, Hága, London és Nizza. Közben botrányok, pénztelenség és ignoráció: a korabeli kritika a cirkusz és az abszurd közé helyezi a formabontó és idegborzoló idegeneket. Az első flux-koncerten (1962, Wiesbaden) bemutatják Emmet Williams német operáját, amely „képes dal” 4 irányba

1967-ben Berlinben került sor az utolsó, Maciunas által rendezett „hangversenyre”. A zenekari dobo-
 gón egy hóféhér csemlaló állt – minden fellépő vágyának „titokzatos tárgya”. Robert Filliou virágcsokrot nyújtott át neki, némán; Maciunas óriásballont pumpált fel a húrok között; Larry Miller bokszkesztyűt ejtett a billentyűkre; Tatsuno Tuo hét zenészt sorakoztatott fel a klaviatúra előtt, de csak a kígyó feje okádott tüzes dallamot; George Brecht a kottát a hangszer lába alá gyűrte és frakkban távozott; Bent elhurcolták. Négy zenész bejött, játszott, kiment. Ilyen egyszerű ez. Humor, filozófia és költészet – dalmatosan. És néhány szellemi monéta: „A kis események is válhatnak nagy eseményekké.” „A székek is zeneiek.” „Mi volt előbb: a flux vagy az us [mi]?”

Megmagyarázhatatlan a mozgalom gyors hanyatlása – hiszen nem művészeti irányzat volt, hanem szellemi tartás. Eleve számított a publikum zavarára és a megfigyelő irritációjára, nem követelt részvételt, csak részvétet... Rövid, egyszerű darabokat hozott: ha lehetett, katedrális helyett szobrot, szobor helyett festményt, festmény helyett rajzot, rajz helyett párszavas cédulát, cédula helyett koponyába zárt gondolatot. A '82-es *Alles ist Fluxus!* (Wiesbaden) retró műsora a minimal art, a gesztusköltészet, a színpadi geg, a konceptuális performansz műfajaival kacérkodott: egy tüsszentés; egy bevonszolt és kitoloncolt zongora; tubából kiömlő popcorn éneke; hat újságolvasó veszett kórusa (Alison Knowles); hat cilindres gentleman kalapemelgető motettája metronómra és csaholásra (Maciunas); egy ordítás (Dick Higgins); két könyökkel való klimpirozás (Giuseppe Chiari); és a csúcs: papírszagató bigband, a közönség muzikális improvizációival: a hasadó karton harmóniái (Ben Patterson). Kvázi-zene és Allan Kaprow mindent-tudó mosolya: „A jelen érdekel.”

A legendás ősök *jelene* ez – kifogyhatatlan paradoxonokban. Satie 840-szer ismételt, közel 18 órás kompozíciójáé; Russolo tudatosan vállalt „dilettantizmusáé”, amikor vakmerőség helyettesíti a kompetenciát; Duchamp széttépett kottákról, találmásra kiválasztott hangjegyekből montázsolt *Erratum Musicaljéé*; Cage 4'33 csöndjéé a metropolis bábéli zűrzavarában; Paik és Moorman erotikus duójáé, tévéképernyőre és sikitő csellóra... Szép ez a zene, élvezhetetlen sodrású. Felveti Pszeudo-Hérakleitosz kérdését: „Hiába lépünk más és más folyamokba, ugyanaz a víz árad.” Reménytelen élvezet – emlékeznek a száguldó versenyaúto és a Szamothrakéi Niké példázatára? Filliou mondja: „Egy röplő pillangó ugyanolyan zenei esemény, mint egy vízcsap csöpögése.” Csöpp.

DR. YSAP ÚR

MADADAMA 2016

DADA - hangzott el éppen száz esztendeje (1916. 02. 08.) a zürichi Cabaret Voltaire-ben Tristan Tzara ominózus megjelölése arra, amit éppen tettek. Megnevezték az élehetetlen polgári lét, az őrült háború és a kiüresedett régi világ ellen lázadó művészek felháborodását. És dühét. Utálatát és értelmetlenségét. Normális aggyal felfoghatatlanságát... És ezen a normális polgár fel is bosszankodott rendesen! A dada lázadó és polgárpukkasztó, érthetetlen - kiáltották rá hevesen, hogy aztán évek múlva izmusnak nevezzék, beépítsék múzeumaikba Duchamp palackszárítóját, és gazdag bankárok műgyűjteményeinek féltve őrzött kincse legyen egy számla a Cabaret Voltaire-ből.

A 100. évfordulón a művészvilág (alapítványok, múzeumok és a médiából szétfröcsögő kultúra) e dadaizmus születésnapját ünnepli. A Cabaret Voltaire ma idegenforgalmi látványosság, olyan steril és svájci, ahová dadaista a lábát se tenné be. Viszont japán, kínai és amerikai turista igen, s művészek bérlik helyiségeit jó pénzért, hogy ott lehessenek. A dadaizmus tehát köszöni szépen, jól van. Nem öregszik jottányit sem, s ragyogó terepe a kritika nélkül maradt feltűnni vágyó köklereknek.

A magyar dadaisták egy csoportja viszont nem születésnapot, hanem névnapot ünnepelt 2016. február 8-án, és erre a napra Cabaret Voltaire Budapestnek nevezték el a MERSZ klubot a „nyócker”-ben. „Ugyanúgy vagyunk, ugyanott vagyunk” - állt a meghívón. A dada örök. Él, él és élni fog - nem úgy, mint ahogyan ezt ama másik zürichi emigránsról hirdették bőszen egykoron. Tristan Tzara pedig a keresztapa, aki mozgásba lendítette erre a száz évre. Az eseményt a Dada Centenáriumi Előkészítő Bizottság szervezte. Ez volt a tizedik s egyben utolsó összejövetele azon állandóan változó díszes grémiumnak, melyet Szlaukó László és Róczy György hívtak életre tíz évvel ezelőtt. Üléseiken megidézték Tristan Tzara szellemét, köré szervezve a MADADAMA-életérzést, melynek történetéről szép kiállítású könyv is megjelent az alkalomra, dokumentálva, hogy alaposan felkészültek az évfordulóra. Az emlékezés rövid és tárgyira törő volt. A háttérben plakát, a puccos Cabaret Voltaire Zürichben, Tzara a sarkán ücsörög a kockaköveken. Róczy visszaszámolt, Szlaukó pezsgőt bontott, és a harminckilenc aktív résztvevő hat óra nulla nullakor józan fővel s előre megfontolva, tiszta szívvel kimondta, hogy

DADA

Erről mindenki emléklapot kapott, hogy száz év múlva ne lehessen vita arról, hogy ki, mikor és miért mondta ki a dada szót pontosan száz évvel Tzara mester után.

Foto: Syporca Whanda (Renegát Projekt)

Ez a dada egyben egy kiállítás megnyitója is volt, mely egy hónapig látható a MERSZ-ben (Budapest, VIII. Csobánc u. 10.).

A hely, a kiállítás igazán élő emlékezés - visszaidézése az 1916-os zürichi művészkocsmának, a nyolcvanas évekbeli (boldog emlékezetű) FMK-nak. Hangulatában visszatekint, tartalmában élő és valós. A kiállító művészek saját dadájukat fogalmazták meg. Negyven művész negyven dadája különbözőségében egyetlen szintézis, a honnan-hovába és a mából a jelenbe. Kollázs tombol térben (Ézsiás István, Vass Tibor, Jakab Tibor) és olajban (Bada Dada, Luzsicza Árpád), színben (Hornyik Anna, Dávid Vera) és vonalban (László Bandy). Az írott, kimondott, énekelt vagy sóhajtott-kiáltott szó varázsa (Petőcz András, Varga Lilla) a képversektől az alkatrész-kottáig (Ladik Katalin) a képet nézőt olvasóvá, az olvasót boldog szemlélővé varázsolja. fenyvesi Tóth Artpad comics-verse éppúgy olvasható, mint a pseudo-küldeményként érkezett színes buherakerítés alá írott 16-os (Szombathy Bálint). Van itt ready made (Gyórfy Sándor) és hintalózebra, Szlaukó László többszörösen keretezett terroristája üde színfolt a világító festmény (Külüs László) mellett. Van könyv és Mona Selfye (Bokros Péter), print (Róczy György) és fotó (Ormos József). Van itt minden, ami dada és dada lehet. Tehát ha valaki arra jártában kel, érdemes benéznie a MERSZ-be, mert így együtt ritkán látni a kortárs művészet izgalmas szeletét. (Meg hát meggyőződni arról, mit tesz egyetlen vitatott jelentésű szó, ha kimondják...)

Ami viszont egyszeri volt aznap este, megismételhetetlen és megmaradó, a jelenlét-élmény. Ladik Katalin elénekelte-szavalta naprakész lelkét, kottának használva kiállított munkáját. Hangzott a dada több hangon (Nagy Zopántól Petőcz Andrásig), volt Simon Márton dada-rajpe és Triceps Opál színháza (Brenner Zoltán, Fábíán Franciska, Tóth Imre, Triceps, Ürmös Attila, Yeanet Poett; zene: Falcsik Tigris - dob, Ürmös Attila - harmonika) a magyar dada folytonosságát bizonyította prae/posztdada fonikus performanszával (Baróti Szabó Dávid [1784], Amade László [1740 k.], Kristóf Károly [1904], Barta Sándor [1922], Kudlák Lajos, Méliusz József [1909], Weöres Sándor, Géher István, Vas István, Tandori Dezső, feLugossy Laca, Szabóka 17 Lászlóka szövegeinek felhasználásával).

Aztán valódi dada az éjszakában, felolvasások, beolvasások, nem csak légyott, de részvétel benne. Hogy száz év múlva is lesz dada, az biztos - a MADADAMA tovább él a jelenlevőben. Mert nem a dada nonszensz, hanem a kor, amelyben élünk.

Utóirat:

2016. február 8-án a Cabaret Voltaire Budapest helységeiben a centenáriumi NlP-oklevelet és emlékflekkát a művészet szabadságáért végzett kiemelkedő munkájáért Ladik Katalinnak adták át többszörösen kitüntetett művészek. (MTI)

TŰZKÉPEK

Nagy Gábor György kiállítása,
2015. október 8-22.

A képnek van története. De amikor nézzük, csak a látvány marad. Mostanában egyre több szakmabelitől, meglepő módon kritikustól is hallom, hogy nem akar olvasni, fárasztja a sok szöveg a kiállításokon. A virtuális generáció? A kiállítás vizuális műfaj persze, mindent a szemnek... A magam részéről nem osztom ezt a nézetet. S talán ezzel a letűnőfélben lévő textualizált konceptualizmuson felnőtt nemzedéknek a véleményét visszhangzom.

A meditatív képeknek is van történetük. A jóga gyakorlata sem ér semmit magyarázatok, szóbeli rávezetések, nagy sztorik nélkül. A keletkezés éve nélkül például gyakran mit sem tudnánk kezdeni egy festménnyel. Pusztán vizuális ingerként kezelve a tárgyakat bizarr objektumok kerülhetnek egymás mellé, ami persze egy remek szellemi kaland.

Nagy Gábor György képeinek is van története, de ezek a képek éppen olyanok, amik képesek pusztán a szemet is kielégíteni.

A fényt mint a látás feltételét minden alkotás „használja” - megjeleníteni nem egyszerű. A középkor építészete a természetes fény beeséseit használta, a kora-

reneszánsz flamand festők az alapozás ragyogásából bontották ki a kompozíciót, a barokk korban a csúcspénnyel modelláltak, amit csak a festési procedúra legvégén vittek fel a képekre. Turner vagy az impresszionisták után a fény tárgyak nélkül is megjelenhetett a festészetben, mégis voltak a 20. században olyan festők, mint Balthus, akik a fényt az emberi test felületén „fogták föl” újra.

A festészet egységes iránya pedig éppen egy évszázada lépett ki ábrázoló, mesélő, narratív szerepéből, és az optikai-szenzuális-szellemi kalandok tiszta terepére tevődött át. Azóta nagy utat járt be az éppen százéves születésnapját ünneplő monokróm festészet is.

2015 a fény éve is, így ezzel a kiállítással három évfordulót is megidézzünk - habár úgy tudom, a rendezőknek ez nem volt szándéka. Valószínűleg kevesen tudják, hogy a fény éve az Európai Fizikai Egyesület (EPS) kezdeményezéséből, az ENSZ és az UNESCO támogatásával valósult meg. Mindebben több momentum játszott közre: Al-Hajszam arab tudós *De Aspectibus*, magyarul *A látásról* című írásműve 1000 éve jelent meg, Einstein relativitáselmélete 100 éves, a Csillagászati Unió (IAU) pedig a kozmikus háttérsugárzás felfedezésének 50. évfordulóján, idén meghirdette a kozmikus fény évét is.

Kazimir Malevics 1915-ben a Majakovszkij közreműködésével kiadott Szuprematista kiáltványban a lelki tisztaságot és az érzelmek szabadságát tekintette az új művészet kiindulópontjának, amely függetlenné válik a politika és a vallás kötöttségeitől. Malevics mint a műfajok egy életműben való körforgásának talán elsőalanya, 1933-ban reneszánsz mintájú festőportrét készített magáról hasonló vörös sapkában, mint amiben Federico Montefeltre portréját festette meg Piero della Francesca. Ezt a reneszánsz portrét mint a reprodukálási láz egyik eklatáns példáját használta fel Nagy Gábor György *Federico copy* című digitális sorozatában. A művész akkor még egyetemre járt, és éppen útját kereste abban a közegekben, amely éppen elvesztette a régi pátoszformáinak tartalmait.

A hallgatók a kilencvenes években már megérezték az „egyetemes” korszakváltás dilemmájának súlyát, és sokan kísérletezésbe kezdtek. Ilyen volt Nagy Gábor György is.

A monokrómmal a Károlyi-osztályban találkozott, ahol a fény egyik hordozójaként a tűz lett a témája a félévi feladatban, aztán egy évre megfelekedett róla, és Molnár Sándor osztályába átköltözve ismét elővette a tisztán a színekkel való festést. Nem álltam meg, hogy ne idézzek a művésszel való levelezésből: „Ez egy erőltetett menet volt, egy agyfeltöltés, amihez elméleti szövegeket is kaptunk. Kitaláltam, hogy egy ún. »fényfestészet« fogok csinálni. Impresszióknak egy gyerekkorból maradt emlék, a kályhánkból kicsapó tűz szolgált. Festőhengerrel oldottam meg a feladatot. Leginkább »szovjet« festékeim voltak, Ungvárról hoztam őket, és mivel csak krapplakot és krómoxid-zöldet lehetett kapni, ehhez kevertem fehéret, majd hengerrel összeegyengettem egy fényvel teli tónusos felületté. [Károlyi] Zsigának tetszett a dolog, de év végére szerette volna, ha mindenki radikális festészetet csinál, amiben nagyon-nagyon kevés hangjegy van. Ellenálltam. Év végén átmentem a Molnár-osztályba és némi téblábolás után másfél év múlva visszatértem a monokróm festészethez. Az *Utolsó vacsora* szerkezetét átvéve és oldalra fordítva csináltam 10 képet, amin a néző lassan felemelkedik a centrális perspektíva szabályainak megfelelően. Ez is monokróm irányokat vesz, és a nápolyi sárgától az indiai sárgáig tart, de az jó, hogy a gyakorlatban az egész szigorú koncepció léket kap és más színek is bekerülnek, meg a perspektivikus rendszert is eltűnik. Apám hozott [haza] prespán kartonokat, amikre a nyomtatott áramkörök is készülnek, és erre festettem... Itt kezdtem el kísérletezni a lekerekített sarkokkal, ami a körök és gömbök irányába terelte a művészi érdeklődésemet.”

A személyes archívumból hirtelen előkerült képek meglepetésként értek. Ami legelőször megragadott bennük, az a szépségük. Gábornak az esztétika iránti komoly viszonyulása eddig is köztudott volt, mégis

a korai munkákban annak a bizonyítékát láttam, hogy ez nem egy, a kor szavának engedelmessé, felvett póz, hanem képesség, késztetés, talán adomány – vagy átok, attól függ, honnan nézzük.

Az *art brut*, a politikai felelősségvállalás vagy a pusztán fogalmi radikalizmus szerelmesei tuti nem éljeneznek.

A formáktól a néző azonban nehezen tud elvonatkoztatni, a hozzáadott vagy benne foglalt fény, fénycsapda-jelleg nemcsak amiatt érezhető, mert egy ragyogás járja itt át a képeket, hanem mert felnagyított csiszolt drágaköveknek tűnnek, főleg a sárgák. A Gábor által kiemelt lekerekített szélek miatt laposra csiszolt zafirokra emlékeztetnek.

Kéves olyan monokróm festmény van, amely tökéletesen azt az arányrendszert és fény-szín viszonyt fejezi ki, amire befogadóként a legfogékonyabbak vagyunk. Talán a korábbi vonzódásaink is meghatározzák ezt. Ilyen volt számomra Soulages-nak egy méreteiben is hasonló sárga sorozata, vagy közelebbi példát hozva Nádler István fekete képei, vagy Javlenszkijnek a figurativitás és a monokromitás határát próbálgató portréi, vagy Rothko színmezői.

Rothko az az alkat volt, aki – még Greenbergnek, a felkent kritikusnak a kinyilatkoztatásai ellenében is – elutasította a címkéket, merthogy a formai meghatározások elvonják a figyelmet a lényegtől, az emberi érzelmek kifejezésének koncentrált előidézésétől, amit a színek érzete kultúrától, szellemi konstrukcióktól függetlenül a szemlélőben okoz. S ez lehet a kulcs is arra, hogy az egyik művész miért érzi magáénak az esztétikát minden körülmények és műfajok között, míg a másik távol áll tőle.

Persze nem hagytak hidegen Rothkónak a *color field* címke alatt jegyzett matt, pasztelles hatású monokróm képei sem, de sokáig nem tudtam megmagyarázni magamnak, hogy mi is hiányzik belőlük. Később jöttem rá, hogy a több tűz.

MULADI BRIGITTA

AZ IDŐKÖZVÁROS

2015. október 29. – november 20.

2015 októberében a Machina nevű pólai (Pula) fotógaleriába igyekeztem előadást tartani. A főterre érve megkérdeztem egy helybelit, és rendeltetési helyem után érdeklődtem. Válasza kissé mehökkentő volt: ő se tudja pontosan, hogyan nevezik a római kori épületekkel beépített teret, mert csak az ő életében hétszer változott az uralkodó rendszer, ezért már a helyiek sem mindig biztosak benne, mi lehet egy adott közterület aktuális neve. A már a rómaiak idején jelentős katonai erődítményként ismert város egészen a titói időkig megtartotta kiemelt hadstratégiai jellegét. A marsall idején húszezer katonai személy tartózkodott benne állandó jelleggel, és ez a hatalmas embertömeg volt a település működtetője, gazdasági alapja. A független Horvátország létrejöttével és a Jugoszláv Néphadsereg megszűntével Póla érezhetően hanyatlásnak indult, nem képes magára lelteni az újonnan előállt helyzetben.

Fotó: Art Lover

A történelem által ráerőszakolt különféle rendszerek közül a már említett római mellett az Osztrák–Magyar Monarchiáé volt az, amely mélyebb nyomot hagyott Póla építészetében, odavonva a kor első vonalbeli műépítészeit, javarészt osztrákokat és németeket. Az ott állomásozó magas rangú tisztek családjai számára a kor stílusvilágának megfelelő villák és paloták épültek. Az európaiságot képviselő igényes épületek mára túlnyomórészt lepusztultak, itt-ott el is romosodtak; lekopott róluk a történelmi fény.

Ezeknek a szebb időket megélt épületeknek állítanak

emléket Igor Zirojević színes fotói, melyek kivétel nélkül esti megvilágításban készültek. A felvételekből szak- és szépirodalmi erényeket egyaránt megcsillantó album is készült Paola Orlic és Dragan Velikić tollából. Mindhárman a város szülöttei: Zirojević és Orlic most is ott él, míg a neves szerb író elköltözött a nyüzsgő Belgrádba.

A magyar történelmi vonatoknak sem híján levő pólai épületekről készült nagy méretű fotónyomatokat Póla város és a Horvát Köztársaság budapesti nagykövetsége támogatásával állítottuk ki.

SZOMBATI BÁLINT

ÁLOMMÁSOLATOK

*Bartus Ferenc: Gyermekkori képzelgések,
2015 november 25. – december 11.*

Van a régi magyar nyelvben egy szép kifejezés: „lelkes állat”. Olvasható a Bibliában is Ezékiel próféciáinál, majd János jelenéseiben. No meg a népmesékben, s hosszú a sor Phaedrustól Lázár Ervinig. Valószínűleg Pithecanthropus-korunk óta leheljük a lelket, animáljuk az animát az animálokba. Állataink ott állnak a magyar nyelvű irodalom kezdetén, 1538-ban Pesti Gábor Aesopus-fabuláinak szereplőiként. Az első magyar nyelvű zoológiai összefoglalóból, Miskolczy Csulyak Gáspár Egy jeles Vad-Kert című, 1702-ben megjelent művéből kiderül például, hogy Bartus egyes képeinek hősei, a majmok kiváltképp örülnek, ha Marcinak, Hermánnak vagy Konrádnak nevezik őket, míg a delfinek például inkább a Simon elnevezést kedvelik. Amúgy pedig aligha van köztünk, akinek gyerekkorát nem kísérte végig egy ilyen Marci, Bodri vagy Füles, ha másként nem, hát plüssből elkészítve. S akikkel mesés, csodás, rémisztő kalandokat élünk át, s ne lettek volna – a kiállítás címét idézve – gyermekkori képzelgéseink társai és hősei.

Ezeknek a képzelgéseknek az emlékeiből, álomszerű, enigmatikus kimerevítéséből merítenek Bartus most látható képei. Emberek és állatok, csecsemők, magzatok, fél-emberek, homunculusok, hibridek, emberállatok és állatemberek találkoznak össze rajtuk. Nagy Zopán fik-

tív fabula-darabokról ír velük kapcsolatban, s valóban, mintha a fent említett Pesti Gábor némely jámbor, nem is annyira a történetre, a csattanóra kihegyezett, mint inkább valamely kegyes, egyszerű morális tétel kimondására született életképe elevenedne most meg. Korábbi képeihez képest kétségkívül narratívabb jellegűek, de a mese, a leírható történet általában hiányzik belőlük. De nem követik a lessingi „termékeny pillanat” elvét sem, hiányoznak a kiélezett, drámai helyzetek, a konfliktusok. Simon delfin távoli rokona, a lamantin ugyan összehúzott szemmel figyel a pityangot fújó gyerekeket (gyerekszerű testbe bújt lényeket), de tudjuk, hogy a karibi partvidék torkolatainál élő emlős békés növényevő csupán.

Nem a történetmesélés hát a lényeg, s ha fel is fedezünk bennük valami számunkra otthonosat, a következő pillanatban rögtön elbizonytalanodunk: mit keres a realista módon, perspektivikusan ábrázolt kutya mögött a félig elrothadt koponyájú lapos lidérc, miért mutat „ezt nektek!”-et felkarjával a borneói nagyorrú majom

kifejlett hímje, s milyen kapcsolata van a fején meghatározhatatlan kék valamit viselő szakállas férfifejjel?

Az első önkéntelen, tanult és begyakorolt kísérletek után szerencsére gyorsan feladjuk mindenáron magyarázatokat találni akadó próbálkozásainkat, s elfogadjuk Bartus világának igencsak bizonytalan koordinátáit. Képről képre vándorolva valami furcsa, általában könnyű és áttetsző, de fizikailag mégis szinte tapinthatónak érzett vizes vagy még inkább zselészerű térben lebegünk, mely hol virágos rét formáját ölti, hol almacsutkák úsznak benne, hol pedig színfelhők, gomolyagok töltik ki azt. E csúszkáló, változékony közegben bukkannak elénk e sokosztatú, valójában ozmotikus karakterű lények. Legjobb, ha semmin sem csodálkozunk. A többször megjelenő szakállas fej most kutyatesthez nő hozzá, hogy a következő képen egy bogyoít sűrűn, bár diszkrétén potyogtató nyulacskával egészüljön ki, hogy aztán ez utóbbi Bartus egy másik művén feszülten figyeljen az elkövetkezendőkre. S rögtön itt egy újabb kulcsszó: fontos a változás, az állandó transzfiguráció, de ami igazán izgatja Bartust: az ezt megelőző másodpercek. Zopán pontosan tapintott rá a „vihar előtti csend”-jelenségre, arra, hogy több kép sajátja ez a „még nem, de nemsokára...”-állapot. Időlegesen szorongató feszültség keletkezik, ez kétségtelen, de azért a tragikus végkifejletben nem lehetünk biztosak, emberfejeivel nem feltétlenül „lapdázik az égbe” a vész. Bartus ennél nyugodtabb alkat, bár feszültek leszünk, kényszeredetten pislogunk ide-oda (mit rak Hórusz [?] az ormótlan hidrokefál zombi szájába a kapott emberfejért cserébe?), de aztán csak hamar újra beleveszünk a színfoltok, kanyargó formák áradásába. Újabb képei az előzők lazúros, bravúrosan egymásra úsztatott rétegekkel operáló festészeti megoldásaihoz képest első pillantásra nyersebbnek, egyértelműbbnek tűnnek, valójában tele vannak rafinált, összetett, váratlan, önmagukban nehezen megokolható átmenetekkel. S ez a nehezen megokolhatóság a lényegük, minek keressünk minduntalan racionális indítékokat a képzelgések, álmok, félig ébrenlét-pillanatok képfolyamában?

Azt hiszem, Bartus maga is hagyja sodortatni magát e folyammal, szabadsága, egyben művészi döntése épp abban áll, hogy mikor rögzít, merevít ki belőle valami titokzatosat s mégis fontosat. Művei végsősoron ugyanezeket a képességeket szabadítják fel nézőikben, segítenek, hogy rátaláljunk gyerekkorunktól őrzött álmodásaink csillanó igazára.

Pár napja olvastam el a remek kanadai író, Margaret Atwood *Guvat és gazella* című disztópiáját. Ebben a megkeseredett, a környezetszennyezéstől, a riasztó társadalmi egyenlőtlenségektől, a háborúktól megcsömörlött gensebész olyan vírust szabadít a világra, amely rövid idő alatt kiirtja az emberiséget. Előtte azonban mesterséges úton növényevő, az agressziót, a versengést, a hatalomvágyat, a szenvedélyeket, a szerelmet, így a művészetet sem ismerő humanoidok a járvánnyal szemben immúnis kis csoportját hozza létre. Az egyetlen emberi túlélő, a biológus volt barátja tanítgatja, gondolzza a csapatot. Egy ideig aztán magukra hagyja őket, s mikor visszatér, látja, hogy a talált hulladékokból elkészítették a szobrát, s bádoghordókon zenélnek neki. Rájön, hogy az álmodás képességét még belőlük sem sikerült kipusztítani...

PATAKI GÁBOR

PAPP TIBORT,

lapunk alapító szerkesztőjét köszöntjük 80. születésnapján!
A jeles jubileumról következő számunkban bővebben megemlékezünk.

Fotó: Art Lover (Kaposvár, 2008)

HÍREINK

A Mai Manó Ház - Magyar Fotográfusok Házában január 15-én *A múlt szabadsága - Neoavantgárd fotóművészet Magyarországon az 1960-as évektől napjainkig* címmel kiállítás nyílt Alföldi Róbert fotógyűjteményéből. Az április 3-ig nyitva tartó és 180 műtárgyat bemutató kiállításon többek között láthatók Ladik Katalin és Szombathy Bálint munkái.

Január 19-én Szekszárdon - a város és a Mészöly Miklós Egyesület rendezésében - szokás szerint megtartották a Mészöly-emléknapot, amelyen Danyi Zoltánnak átadták a tavalyi év legfigyelemreméltóbbnak ítélt prózai művéért járó Mészöly-díjat. Az ünnepi rendezvényegyütteshez ezúttal egy tudományos konferencia is társult, melynek témája Mészöly Miklós irodalmi hagyatékának jelenlegi helyzete volt. Az előadók Bagi Zsolt, N. Horváth Béla, Jankovics József, Lovas Csilla, Szilasi László, Szkárosi Endre, Szollát Dávid, Szörényi László és Urbanik Tímea voltak.

Az újvidéki bölcsészettudományi kar mesterkurzusán *Avantgárd, neoavantgárd és kísérleti irányzatok a 20. század szerb irodalmában* témára tartott előadást Nebojša Milenković művészettörténész, melynek keretében Slavko Matković és Szombathy Bálint munkásságát ismertette. Az előadásra január 29-én került sor.

Hulló fogak, villanó fények címmel nyílt meg Bujdosó Alpár Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiai székhelyű kiállítása a budapesti B2 Galériában, 2016. február 11-én. Köszöntőt mondott Ferencz Győző, a kiállítást megnyitotta Esterházy Péter.

Február 13-án a Magyar Nemzeti Galéria El Kazovszkij-kiállításának finisszázásán a művész emlékére irodalmi koncertet tartott a Fölöspéldány-csoport. Györe Balázs, Kőbányai János, Szilágyi Ákos, Szkárosi Endre és Temesi Ferenc mellett már csak fényképük, illetve közös filmfelvételük által lehetett jelen Bernáthy Sándor és Kemenczky Judit.

Fiatalköltők képviselei címmel lapunk három munkatársa - Karacs Andrea, Rózsa Boglárka és Varga Lilla - mutatkozott be a Magyar Írószövetség Klubjában, 2016. február 16-án. Az Avantgárd Szakosztály égisze alatt rendezett est folyamán Petőcz András beszélgetett a fellépőkkel.

Vörös András kaposvári festő *Így* című kiállítását Szombathy Bálint nyitotta meg az Érdi Galériában, február 26-án.

A nemzeti ünnep alkalmából Bíró József költő, lapunk munkatársa a Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozat kitüntetését vehette át „magas színvonalú munkája és példamutató tevékenysége” elismeréseként. Haász Ágnes, a Magyar Elektrográfiai Társaság elnöke, képzőművész Munkácsy-díjban részesült.

Fotók: Bíró Edith, Tóth Gábor

MUNKATÁRSAINK

BALÁZS KATA

1981-ben született Budapesten. Művészettörténet-magyar szakon végzett az ELTE BTK-n. Dolgozott középiskolai tanárként (Belvárosi Tanoda), egyetemi óradóként (SZFE, Visart, KRE), segédmuzeológusként (Ludwig Múzeum). Az MTA BTK MI fiatal kutatói ösztöndíjasa volt 2009 és 2012 között. Tanult Lengyelországban, a készülő doktori disszertációjához kutatásokat végzett Olaszországban és múzeumi tapasztalatot szerzett az Egyesült Királyságban. Rendszeresen ad elő, publikál 19-20. századi és kortárs művészeti témákban.

FALCSIK MARI

1956-ban született Budapesten. Költő. Kötetei: *Sanzon nehéz időkben* (Magvető, 2004), *Változatok a szabadságra* (Magvető, 2006), *A sorsvadász* (Jelenkor, 2010), *Nőket néző képek* (Scolar, 2013).

LANTOS LÁSZLÓ (TRICEPS)

1955-ben született a vajdasági Nagyikindán. Író, kulturális szervező, performanszművész, filmrendező. 1995-2001 között a budapesti Black-Black Galéria, 2002-2005 között a Merz Ház vezetője. Az *éhezőművész* című kötete 2006-ban jelent meg.

MAGÉN ISTVÁN

1950-ben született Budapesten. Ismert képzőművész, rendszeres publicisztikai tevékenysége mellett elbeszéléseket publikál, könyveket illusztrál. *Isten a fegyvergolyóban* című regényét 2014-ben adta ki a Pont Kiadó.

MULADI BRIGITTA

Jászberényben született. 2001-ben az ELTE BTK művészettörténet szakán szerzett diplomát. Főként a legújabb kortárs tendenciákkal foglalkozik, kiállításokat szervez, rendez, műkritikusi tevékenységet folytat.

NAGY ZOPÁN

1973-ban született Gyomán. Fotóművészként végzett Budapesten. Több műfajban folytat irodalmi tevékenységet. Számos önálló kiállítása volt, többek között Budapesten, Párizsban, Neubrandenburgban.

PATAKI GÁBOR

1955-ben született Székesfehérváron. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar művészettörténet-történelem-esztétika szakán diplomázott. Az 1980-as évektől számos kiállítás (*A Dada Magyarországon*, 1983; *Idézőjelben*, 1986; *Kassák Lajos*, 1997) megvalósításában vett részt. Kutatási területe: a 20. század magyar művészete, kritikátörténet.

PETŐCZ ANDRÁS

Író, költő, 1959-ben született Budapesten. Kassák-, József Attila- és Márai-díjas. Szerkesztője volt a *Jelenlétnek* (1981-től), a *Magyar Műhelynek* (1989-1992). *Médium-Art* címmel reprezentatív vizuális költészeti antológiát szerkesztett 1990-ben. Legújabb könyve: *Másnap* (regény, 2011).

SOMOGYI GYULA

1966-ban született, az ELTE-n végzett magyar-történelem szakon. Budapesten él, középiskolai tanár. Korábban a *Magyar Műhelyben* és az *Árgusban* publikált.

SZOMBATI BÁLINT

1950-ben született. Költő, képzőművész, művészeti író, a *Magyar Műhely* felelős szerkesztője.

VARGA LILLA

1991-ben született Budapesten, 2013 óta publikál, versei és novellái jelentek meg az *Élet és Irodalomban*, az *Irodalmi Jelenben*, az *Ambrooziában*, a *Várban*. A *Jelenlét Irodalmi Kör* aktív tagja.

magyar műhely

MAGYAR MŰHELY művészeti folyóirat
Ötvennegyedik évfolyam
175. szám - 2016/1

Felelős szerkesztő: Szombati Bálint

Főmunkatárs: L. Simon László

Szerkesztők: Juhász R. József, Szkárosi Endre

Alapító szerkesztők: Bujdosó Alpár, Nagy Pál, Papp Tibor

A borító 1. oldalán Wolf Vostell Tango *De Hormigón* című Fluxus-akciója

A borító 4. oldalán Nagy Gábor György festménye a *Tűzképek* sorozatból. Fotó: Molnár Tímea

Tördelés:

Layout Factory Grafikai Stúdió

Nyomdai munkák:

mondAt Kft.

www.mondat.hu

Cím/Address:

H-1463 Budapest, Pf.: 823, Hungary

Tel./fax: +36-1-321-4757

Kiadja a Magyar Műhely Alapítvány

1072 Budapest, Akácfa utca 20.

Felelős kiadó: Szombati Bálint

Adószám: 18073946-1-42

Számlaszám: 10102086-09742602-00000000

ISSN 0025-0201

Előfizetési díj: 3000 forint/év

Egy szám bolti ára: 800 Ft

